VISVA-BHARATI STUDIES
VIDYA-BHAVANA.

उपमा कालिदासस्य

SIMILES OF KĀLIDĀSA

BY

K. CHELLAPPAN PILLAI

First Published—1945

Price—Rupees Two and
Annas Eight Only

Available at
Visva-Bharati Granthana-Vibhaga
6/3 Dwarkanath Tagore Lane
Or
Visva-Bharati Book Shop
2 College Square
Calcutta

TO

SHASTRI MAHASHAYA

CONTENTS

INDEX OF UPAMĀS

PREFACE

It was in 1933 that I joined the Research Department of the Visvabharati Sastri Mahasaya Vidhuśekhara Bhattacharya was then in charge of the Department His guidance and inspiration helped me unfailingly in my work on the Similes of Kalidasa It was finished within a year But circumstances beyond my control made it impossible so far to let it see the light of day

When I finished the work and presented it to our late beloved Gurudeva he was evidently very much pleased and suggested that I might undertake similar work in respect of Vyasa, Valmiki, and Bana Due to unforeseen difficulties I could not take up Gurudeva's valuable hint, although the presence of Prof Ksitimohan Sen in the Department afforded an invaluable opportunity for working along the suggested lines

I feel greatly honoured in taking this opportunity to dedicate this humble work of mine to Mahamahopadhaya Vidhusekhara Bhattacharya, in token of my profound respect and devotion to his gracious personality

I should also like to express my deep sense of gratitude towards the Visvabharati University for making arrangements to publish this brochure

The Kerala Tagore Academy,
Trivandrum,
2nd August, 1945

K C Pillai

ABBREVIATIONS

AS	Abhijñāna Śakuntala.
KS	Kumāra Sambhava.
MA	Mālavikāgnimitra.
MD	Meghadūta.
RS	Ṛtusamahāra.
RV	Raghuvaṃśa.
VU	Vikramorvaśīya.

INTRODUCTION

The Upamas of Kalidasa occupy a unique place among the alankaras in Sanskrit literature In fact, their graphic beauty, spontaneity and appositeness stand unparalleled in the literatures of the world I shall attempt, in these prefatory remarks, to give an idea of their richness and variety

Kalidasa is a poet of the highest rank, for whom the soul of poetry is sentiment (*rasa*) which, as such, is exalted above mere poetic ornaments Many a poet after his days laid undue stress on the external artifices of style at the cost of the inner sense which resulted in the general decadence of Sanskrit poetry for sometime as in the case of the Alexandrian Poets Closer observations will reveal similar tendencies even in the poetry of Kalidasa's own days In the ninth canto of the *Raghuvamsa* the poet makes an attempt at dis playing verbal conceits, but in this case, his poetic genius saves him from the pitfalls which his lesser successors so miserably failed to avoid Kalidasa would never cheapen the essential dignity of his thought There is not the least tinge of labouredness in his poetical style, his expressions being so absolutely spontaneous As a rule Kalidasa's verbal embellishments only add to the excellence of his poetry instead of serving, as in other cases, just to conceal the feebleness of genuine poetic inspiration

True, Kalidâsa was a master of all kinds of figures of speech , but his skill in enrapturing the readers with apt and graceful Upamas is unique The oft repeated phrase "उपमा कालिदासस्य" is as famous as the poet himself

Before we discuss his Upamas it would be useful to add a few words on the figure of speech in question

The literature of poetics (Alankara Śastra) has reached a very high stage of development in Sanskrit Many useful volumes have been produced in this field of literary criticism Notwithstanding some hair splitting discussions, Sanskrit poetics displays a wonderful treatment of the art of poetry It deals with the essential factors of

poetry such as *guna*, *dosa*, *alankāra*, *rasa*, etc But the historical fact that the critical study of poetry started with the analysis and systematisation of figures of speech, is perhaps responsible for this entire branch of study taking the name of Alankara śastra

The meaning of *alankara* is thus described by Dandin in his *Kāvyādarśa* (II 1)—काव्यशोभाकरान्धर्मानलङ्कारान् प्रचक्षते 'Alankaras are what beautify literature'

Now, Upamā (simile) is the most prominent of all the figures of speech and so many of the Ālankarikas have rightly given the first place to it Appayya Dīksita writes in his *Citramimāmsa* (Nirnaya Sagara, p 5) —

उपमैका शैलूषी सम्प्राप्ता चित्रभूमिकाभेदान् ।
रञ्जयन्ती काव्यरङ्गे नृत्यन्ती तद्विदा चेत ॥

'Upamā, the only one actress, dances on the stage of literature in different *roles* and entertains those who have the power of appreciation',

Then he goes on to explain how the same Upamā assumes different forms of *alankara* owing to different modes of expressions—

चन्द्र इव मुखमिति सादृश्यवर्णन तावदुपमा । सैवोक्तिभेदेनानेकालङ्कारभाव भजते । तथाहि । चन्द्र इव मुख मुखमिव चन्द्र इत्युपमेयोपमा । मुख मुखमिवेत्यनन्वय । मुखमिव चन्द्र इति प्रतीपम् । चन्द्र दृष्ट्वा मुख स्मरामीति स्मरणम् । मुखमेव चन्द्र इति रूपकम् । मुखचन्द्रेण ताप शाम्यतीति परिणाम । किमिद मुखमुताहो चन्द्र इति सन्देह । चन्द्र इति चकोरास्त्वन्मुखमनुधावन्तीति भ्रान्तिमान् । चन्द्र इति चकोरा कमलमिति चञ्चरीकास्त्वन्मुखे रज्यन्तीत्युल्लेख । चन्द्रोऽय न मुखमित्यपह्नव । नून चन्द्र इत्युत्प्रेक्षा । चन्द्रोऽयमित्यतिशयोक्ति । मुखेन चन्द्रकमले निर्जिते इति तुल्ययोगिता । निशि चन्द्रस्त्वन्मुख च हृष्यतीति दीपकम् । त्वन्मुख एवाद्य रज्यसि चन्द्र एव चकोरो रज्यत इति । प्रतिवस्तूपमा । दिवि चन्द्रो भुवि त्वन्मुखमिति दृष्टान्त । मुख चन्द्रश्रियं बिभर्तीति निदर्शना । निष्कलङ्क मुख चन्द्रादतिरिच्यते इति व्यतिरेक । त्वन्मुखेन सम चन्द्रो निशासु हृष्यतीति सहोक्ति । मुख नेत्रद्वयविरचित स्मितज्योत्स्नोप शोभितमिति समासोक्ति । अकलङ्क सदा वक्त्र हारिणादितजाविना इति श्लेष । मुखस्य पुरत चन्द्रो निष्प्रभ इत्यप्रस्तुतप्रशसा । एवमुपमैवानेकालङ्कारविशेषानुपमा ॥

Thus we see that as many as twenty-two *alankaras* are in fact originally only Upamā

Its function is to compare an inferior or little-known object with a superior or better-known object Sometimes the superior is compared with the inferior.

Upamā is regarded as an alankāra of sense (*arthālankāra*) by many, while Bhoja takes it as that of both, sense and word (*ubhayalankāra*)

Simile consists in the expression of resemblance between two things, the *Upamāna* and *Upameya*. The older writers, as Dandin and and Vāmana accept even the slightest resemblance between these two things as enough justification for the use of Upamā The definitions of the later writers differ little technically from Dandin's and Vāmana's, which are too wide, and as such include some other figures also Mammata's definition agrees fully with that of Gargya as quoted by Yāska (N III 13) Vidyanatha and Viśvanatha give very precise definitions Jagannātha, who is the latest of all, is not satisfied with merely technical definition Along with his predecessor Appayya Diksita, he emphasises the point that the employment of Upama must enhance the beauty of sense and hence in the sentence गोसदृशो गवय there is no Upamālamkāra , it is only a bare statement

Upamana 'the standard of comparison,' *Upameya* 'the object to be compared,' *Sadhārana dharma* 'the common properties of the *Upamana* and the *Upameya* and *Vacaka* 'the particles expressing the similitude' such as *iva, vat* etc , are the four component parts of a complete Upamā An Upama is complete only when all these four factors are clearly expressed and when one or two, or three of them are absent we have what is called *Luptopamā* (elliptical simile) The numerous divisions of Upama, particularly those of the later writers, are chiefly used on this factor But the older writers subdivide it entirely from different standpoints, that is, from the nature of the Upamā and the purpose it is made to serve Dandin's subdivision is the most elaborate, being thirty two in number

Coming to Kālidasa, we are to consider the beauty and richness of his similes, which are unique and infinite in variety In the following pages I have given an exhaustive list of his Upamas along with the other figures of speech based on it On the whole, the number

comes to about to one thousand two hundred and fifty, of which a little less than half occur in the *Raghuvamśa* alone

Among the many works attributed to Kālidāsa, the *Raghuvamśa*, the *Kumārasambhava*, the *Abhijñānaśakuntala*, the *Vikramorvaśīya*, the *Mālavikāgnimitra*, the *Mēghadūta* and the *Rtusambāra* have been universally accepted as his. The *Raghuvamśa* contains the largest number of similes and kindred figures, nearly five hundred and fifty It begins with a simile and ends with another The first canto itself contains more than thirty similes of a very high quality In the last portion of the fifth canto, where the king Aja is being awakened from his sleep by the royal bards (*vaitālikas*), we are presented with excellent Upamas The thirteenth canto, where the poet makes Rama go on his aerial journey with Sitā, is full of Upamas and *Utprekṣās* and is one of the loveliest parts of the work

The *Kumārasambhava* is entirely of a different type, the theme being much more compact, and so the Upamas in the book, which are about two-hundred and fifty in number and of which more than half occur in the first seven cantos, are characterized by a sublimity that we miss in Kālidāsa's earlier productions The first canto opens with a glorious description of the Himalayas with all the sanctity of their associations that has provided much of the spiritual inspiration of India In the same canto the poet draws the picture of Parvati, in traditional style, giving all details of the figure from top to toe, *Pādādikeśānta varnanā* To the modern reader this sort of description might seem rather like a catalogue of items of beauty But the genius of Kalidasa infuses a poetic spirit into the description which makes it something much more One particular characteristic of his Upamas in this description is to be noted Generally he takes for his standards of comparison the most familiar objects But being not satisfied with real objects with which Parvati's beauty could be compared, the poet takes some hypothetical upamanas, as in the following lines

पुष्पं प्रवालोपहितं यदि स्या-
न्मुक्ताफलं वा स्फुटविद्रुमस्थम्   KS, I 44

ततोऽनुकुर्याद्विशदस्य तस्या
स्ताम्रौष्ठपर्यस्तरुच स्मितस्य ॥

Sometimes he would go even one step further and declare that *Upamāna* is possible in the given case, as the following śloka shows

नागेन्द्रहस्तास्त्वचि कर्कशत्वा-
देकान्तशैत्यात्कदलीविशेषा ।
लब्ध्वापि लोके परिणाहि रूप
जातास्तदूर्वोरुपमानबाह्या ॥ KS, I 36

And he could conclude that the purpose of the creator in fashioning her was to make her the quintessence of beauty

सर्वोपमाद्रव्यसमुच्चयेन
यथाप्रदेश विनिवेशितेन ।
सा निर्मिता विश्वसृजा प्रयत्ना
देकस्थसौन्दर्यदिदृक्षयेव ॥ KS, I 49

No descriptive words are required for *Abhijñānaśakuntala* which is highly appreciated at home and abroad alike But as regards the Upamas, though there are only about seventy in it, they invariably illuminate and beautify the themes Kalidasa handles in the pages of that celebrated drama

The *Meghadūta* is a unique lyric of love in which the magic of the poet's imagination reaches its height It is full of graphic representations of nature's beauty from beginning to end. The wonderful description of Alaka deserves special mention The number of Upamas in the *Meghaduta* is only fifty

Lastly we come to the *Rtusamhara*, a series of descriptions of the six seasons of India In this work, remarkably rich in figures of speech, of which 60 are Upamas, the varied beauties of the different seasons are painted with all the passions they awaken in the minds of lovers

Kalidasa, as all poets of nature do, borrows his standards of comparison mostly from the realm of nature It is not the novelty of the standards but the manner of their presentation that constitutes

the secret of the magnificence of his similes The most trivial things are touched with a strange beauty by the magic of the poet's fancy. Generally, he compares a concrete object with another. In personifying inanimate objects, Kalidasa is a master His Upamas range from earth to heaven We shall begin with those dealing with the earth

For the Indian poet, the earth is something more than its constituent elements * She is *sarvamsaha* the embodiment of patience, and the seat of generosity Poets have fancied a beautiful garment for her decoration the blue ocean and hence is she *sāgarāmbarā*. Kalidasa offers her a fine necklace of pearls with a large sapphire in the centre

त्वय्यादातु जलमवनते शार्ङ्गिणो वर्णचौरे
तस्यास्सिन्धो पृथुमपि तनुं दूरभावात्प्रवाहं ।
प्रेक्षिष्यन्ते गगनगतयो नूनमावर्ज्य दृष्टी
रेकं मुक्तागुणमिव भुवः स्थूलमुक्तेन्द्रनीलम् ॥ MD, I. 48

Descriptions of mountains with their peaks and valleys abound in Kalidasa Their majestic height and adamantine firmness are the two qualities which have been generally used as standards of comparison The Himalayas with their sanctity and glory, the Vindhyas, The Mahendra, Kailasa 'the looking glass of the heavenly nymphs', Indranilacala 'the mountain of sapphires', Sumeru 'the golden mountain', Lokaloka which divides the world of light from the region of darkness, these are the mountains which gripped the imagination of the poet The similes, in which the Himalayas have been described, *occur most often , and in fact they are as many as thirty six in* number In many of Upamas, Kailasa stands for crystal purity and whiteness, Mahendra *for its huge proportion and Sumeru for* hardness and strength In one place for comparing Airavata 'the elephant of Indra', who is both white and huge, the poet creates a mountain of crystal

* The words for the earth in Sanskrit are of feminine gender , hence it is conceived as a woman and consequently it has all the attributes of a woman. The case is the same with other words such as those for the moon sun etc which are of masculine gender and so they are regarded as men

ऐरावत स्फाटिकशैलसोदरम् । KS, XIV 5

Kailasa is fancied to be the accumulated laughter of Lord Siva *

राशीभूत प्रतिदिनमिव त्र्यम्बकस्य ट्टहास । MD, I 60

In some places for making the simile more striking, the mountains have been described as having the power of motion

यस्य क्षरत्सैन्यगजच्छलेन
यात्रासु यातीव पुरो महेन्द्र । RV VI 54

Of the Indian Flora and Fauna, the poet makes ample use Stately trees like the Sala, the Devadaru, as also smaller species like the Candana, the Bakula, etc occur as Upamana Creepers in most cases represent delicate female beauty Flowers of all kinds have a great fascination for Kalidasa, and the lotus of course, was a favourite with him, as indeed with all our ancient poets

A very fine example of a tree simile occurs in the *Raghuvamsa* when the reddish brown sacrificial cow of Vasistha, desirous of testing the devotion of her royal guard Dilipa, enters a cavern of the Himalayas There she appears to the king, being threatened by a lion, with his soft white manes The poet compares the scene to a Lodhra tree in bloom, standing on the crest of a ruddy hillock

स पाटलायां गवि तस्थिवास
धनुर्धर केसरिण ददर्श ।
अधित्यकायामिव धातुमय्या—
लोध्रद्रुम सानुमत प्रफुल्लम ॥ RV, II 29

The Candana, or the Malayadruma is another favourite tree The notion is that it is found only in the Malaya mountain and that is always engirt by serpents attracted to it by its fragrance This simile conveys the idea of inaccessibility of a noble object due to evil associations Sakuntala compares herself, when dropped from her father's lap, to a young sandal plant uprooted from the slopes of the Malaya

* It may be mentioned here that according to poetic conventions fame laughter etc are pure white infamy and curse are black and anger and love red

Among trees, the mango is mentioned often. Kalidasa celebrates the weddings of young trees with creeper brides The king Agnimitra describes himself as the Sahakara and requests Malavika to play the part of the Madhavī creeper ·

विसृज सुन्दरि सगमसाध्वस
तव चिरात्प्रभृति प्रणयोन्मुखे ।
परिगृहाण गते सहकारतां
त्वमतिमुक्तलताचरित मयि ॥ MA, IV 13

Lovely creepers are always compared with women Every part of a creeper has, corresponding to it, an organ in the human body If Indumatī is a walking flame, Parvati is a roaming creeper

आवर्जिता किञ्चिदिवस्तनाभ्यां
वासो वसाना तरुणार्करागम् ।
पर्याप्तपुष्पस्तबकावनम्रा
सञ्चारिणी पल्लविनी लतेव ॥ KS III 54

The simile has been acclaimed as a perfect and exquisite one Bunches of flowers suggest the female breasts and feet, arms, fingers and lips are compared to kisalaya (tender leaf), the type of all tenderness and delicacy

In the following example the reader is sure to enjoy with the garden creeper, the eternal music of Nature

श्रुतिसुखभ्रमरस्वनगीतय
कुसुमकोमलदन्तरुचो बभु ।
उपवनान्तलता पवनाहतै
किसलयै सलयैरिव पाणिभि ॥ RV, IX 35

Kalidasa's poetry has, to be sure, been richly perfumed by flowers of various celebrated virtues Lotus of course takes the lead It has been employed more than sixty times The traveller in the world of Sanskrit literature has ever a pleasant moon shining over him, while his eyes perpetually feast on the lotus flowers Sometimes the poet, finding the ordinary lotus inadequate to describe the beauty that he would suggest, creates golden lotuses

ध्रुवं वपुः काञ्चनपद्मनिर्मितं
मृदु प्रकृत्या च ससारमेव च । KS. V. 19.

तासां मुखैरासवगन्धगर्भै —
र्व्याप्तान्तराः सान्द्रकुतूहलानाम् ।
विलोलनेत्रभ्रमरैर्गवाक्षाः
सहस्रपत्राभरणा इवासन् ॥ RV. VII. 11 ; KS. VIII. 62.

This is a picture of the mansions in the city, when king Raghu entered in it.

The sun is the life-giver of the lotus and the moon his rival. Padmini, 'lotus-pond' is said to be the beloved of the sun, and she also on her part is exclusively devoted to him With his advent in the morning she blooms into life. Towards the moon her attitude is like that of a purdah woman, reluctant to show her face out.

Kuvalaya, 'blue lotus' with its long petals resemble the eye. Though the eye is compred to the flower, it is the petals that resemble it. The poet sees in them, as they gently wave in the breeze, or are set atremble by the fish as they swish their tails against them, the dancing movements of the eyes of sensitive women.

Kālidāsa, like all other Sanskrit poets, sometimes follows the usual poetic conventions with regard to the blossoming of certain trees *e. g*, the Aśoka, the Bakula, the Kurabaka, etc. The Aśoka flowers with their bright orange colour present a rich sight The blossoming of Kadamba which happens soon after a shower is compared to the human body with the hairs on end The round bud appears like tear drops. Bimba is a fruit, with a bright red colour, and the colour has been employed to describe the lip of a handsome woman.

Similes descriptive of sheets of water also abound in Kālidāsa. The ocean comes first. It is personified as a husband with the rivers *as his many wives. The largeness of their household does not seem* to be in any way unfavourable to the harmony among the members ; on the other hand, devotion to their common lord binds them all together.

There is a magnificent picture of the ocean welcoming his friend, the moon. Overjoyed at the sight of the friend who helps to unite him sometimes with one of his sweet hearts, the *velā* (shore),

the ocean heaving high with enthusiasm raises up its long wave-hands to embrace him

Of the rivers described by Kālidasa, the divine Gangā (Ganges) is the most conspicuous The mighty stream flooded in the rainy season washing down its banks and bearing in its current numerous fallen trees, and the river, become calm and serene in winter, are depicted in spendid images Kālidāsa seems to have been particularly fascinated by the exposed sand banks seen in the course of rivers The Poet cannot think of the Yamunā as separate from the Gangā We give below the famous lines from the Raghuvamśa which describe the cofluence of these two celebrated rivers

क्वचित्प्रभालेपिभिरिन्द्रनीलैर्मुक्तामयी यष्टिरिवानुविद्धा ।
अन्यत्र माला सितपङ्कजानामिन्दीवरैरुत्खचितान्तरेव ॥
क्वचित्खगानां प्रियमानसानां कादम्बसंसर्गवतीव पङ्क्ति ।
अन्यत्र कालागुरुदत्तपत्रा भक्तिर्भुवश्चन्दनकल्पितेव ॥
क्वचित्प्रभा चान्द्रमसी तमोभिश्छायाविलीनैः शबलीकृतेव ।
अन्यत्र शुभ्रा शरदभ्रलेखा रन्ध्रेष्विवालक्ष्यनभ प्रदेशा ॥
क्वचिच्च कृष्णोरगभूषणेव भस्माङ्गरागा तनुरीश्वरस्य ।
पश्यानवद्याङ्गि विभाति गङ्गा भिन्नप्रवाहा यमुनातरङ्गैः ॥ RV XIII 54-57

Whirlpools are a standard of comparison for the feminine navel and the ripples for the swift movement of her eye brows The dew-drops trembling on a blade of grass or a leaf in the morning suggest a striking simile for the uncertainty of life

Clouds are associted with divinity by Kalidāsa In them the poet finds a loving and generous friend and a first rate artist They *are of high birth and not a mere condensed mass of vapour* *The* cloud is represented as the prime minister of Indra and the life giver to the world It is also spoken of as an accomplished magician who can change his forms at his will The permanent and unbroken re lation between lightning and clouds is well known as that between a word and its sense, and the moon and moonlight Slender beautiful damsels are likened to lightning The following example, comparing the cloud to the palaces of Alakā 'the capital of Kubera' enumerates all the various characteristics which they share in common •

विद्युत्वन्तं ललितवनिताः सेन्द्रचापं सचित्राः
संगीताय प्रहतमुरजाः स्निग्धगम्भीरघोषम् ।
अन्तस्तोयं मणिमयभुवस्तुङ्गमभ्रंलिहाग्राः
प्रासादास्त्वां तुलयितुमलं यत्र तैस्तैर्विशेषैः ॥ MD II 1

Fire tests the purity of other objects and is itself pure It represents brightness, lustre and spiritual splendour Saints and sages are often compared to it Sacrificial fire is the purest, because of its sanctity The wind is a constant companion of fire, especially at the time of conflagration and so it is imagined as its charioteer Of course the fire cannot get a better charioteer When both the friends are united, their force is irresistible

In this connection it may be pointed out that the simile which the Indian sholars associate oftenest with the Poet is based on the vivid image of flame roaming from place to place

सञ्चारिणी दीपशिखेव रात्रौ यं यं व्यतीयाय पतिंवरा सा ।
नरेन्द्रमार्गाट्ट इव प्रपेदे विवर्णभावं स स भूमिपालः ॥ RV VI 67

Imagine the flame of fire moving along a thoroughfare lined with towers , as it progressess, the rows of towers will successively be illuminated and plunged in darkness Even so the royal suitors experienced by turns the light of love and joy, and the darkness of despondency as Indumati moved up to and passed by them

Now we come to the similes connected with the sun and the moon The sun with its torrid glare always signifies the power and the moon with her mild radiance is generally used as the standard of comparison for the human face especially the feminine Kalidasa employs the moon as an *upamana* more than ninety times He has used sixteen synonyms of the moon, but *Indu, Candra, Saśin,* and *Saśanka* which are rhythmic and euphonious seem to be his favourites

In almost all cases the moon represents the female face The full moon signifies its beauty and the young moon is the loveliest image of an infant's face Dakṣa's wife, as she rests on a solitary bed in extreme mental agony, is described as the solitary digit of the moon appearing on the eastern horizon It is the moon which makes the night really bright.

नक्षत्रताराग्रहसङ्कुलापि
ज्योतिष्मती चन्द्रमसैव रात्रिः । RV. VI 22.

And the moon also gets brighter in the company of night.

अधिगच्छति महिमानं
चन्द्रोऽपि निशापरिगृहीतः । MA I 13

Pārvatı's face skirted with locks of hair surpasses the beauty of the lotus with black bees clustering round it, as well of the moon girl with the clouds

लग्नद्विरेफं परिभूय पद्मं
समेघलेखं शशिनश्च बिम्बम् ।
तदाननश्रीरलकैः प्रसिद्धै-
श्चिच्छेद सादृश्यकथाप्रसङ्गम् ॥ RS. VII 16

The similes inspired by the sun occur 40 times Occassionally the poet creates a hnndred suns to magnify diurnal splendour ·

तेजोभिर्दिनपतिशतस्पर्धमानैः । KS X 60

Birds and animals occupy an equally important place in the world of Kālidāsa's imagination Taking the peculiar characteristics of certain animals poets compare men and women to them as *mrgākṣī* (a woman with eyes like a deer's) *gajagamanā* (of an elephant like gait), *kokilavānī* (having the voice of a cuckoo), etc and it is an interesting feature of Indian poetry.

Amongst birds, Kālidasa most frequently introduces the Hamsa and the Cakravaka Hamsa has an attractive colour and is the vehicle of Brahmā, and Sarasvati At the beginning of the monsoon it flies towards the Mānasa lake. In literature it is famous for its graceful gait and sweet notes which are compared respectively to the stately movement of a handsome woman and the jingling sound of her anklets Here is an example of the Hamsa simile in which every part of the *ubameya* has corresponding parts in the *upamāna*

तां सैव वेत्रग्रहणे नियुक्ता
राजान्तरं राजसुतां निनाय ।
समीरणोत्थेव तरङ्गलेखा
पद्मान्तरं मानसराजहंसीम् ॥ RV. VI 36

Sunanda leads Indumati from suitor to suitor even as a female swan is borne towards lotus blossoms on the crest of waves raised by a breeze Here Sunanda is compared to *tarangarekha*, Indumati to Rajahamsi, and the kings to the blooming lotuses

Cakravakas fly in pairs during the day time, but are separated at night The plight of young lovers in their separation is compared to the state of the Cakravakas at night

Bhrnga, the black bee' is a common figure The eyes of women because of their flitting glances and bluish colour resemble the bee In the following verse there is an *upama*, where Bhrnga is predominent Raghu in the course of wars had to fight the Yavanas and he covered the earth with their chopped heads resembling honey combs covered with bees

भल्लापवर्जितस्तेषा शिरोभि श्मश्रुलैर्महीम् ।
तस्तार सरघाव्याप्तै सक्षौद्रपटलैरिव ॥ RV IV 63

The elephant is the chief of all the animals described by Kalidasa The gait of handsome women is likened to an elephant s slow and dignified movements The trunk resembles their thigh because of its graceful tapering form

Next to the elephant comes the deer The large black eyes of a deer are the standard of comparison for those of women It is interesting to note the many moods of the poet's imagination when he takes, Mrga 'deer', Balamrga young deer', Mrgi 'female deer' and Cakitamrgi frightened female deer' for comparison Kalidasa, employing a poetic conceit wonders whether Parvati imitated the art of glancing from the deer or the deer copied it from Parvati

प्रवातनीलोत्पलनिर्विशेष
मधीरविप्रेक्षितमायताक्ष्या ।
तया गृहीत नु मृगाङ्गनाभ्य
स्ततो गृहीत नु मृगाङ्गनाभि ॥ KS I 46

Human nature in its varied moods and stages of developments fell by no means, outside the range of Kalidasa's observation In the first place a felicitous example of the reaction of youthful, ardent and sensuous human nature to the exciting phenomenon of

moon-rise may be quoted from *Kumārasambhava*, the masterpiece of Kālidāsa :

> अगुलीभिरिव केशसञ्चय
> सन्निगृह्य तिमिर मरीचिभिः ।
> कुड्मलीकृतसरोजलोचन
> चुम्बतीव रजनीमुख शशी ॥ KS. VIII. 63.

With equal sureness of touch, the poet depicts the stern and severe descipline of hermits living far away from the maddening crowd's 'ignoble strife,' and describes, in the words of Śaradvata, the typical recoil of the hermit's mind from its first contact with the strange and profane atmosphere of a court :

> अभ्यक्तमिव स्नात·
> शुचिरशुचिमिव प्रबुद्ध इव सुप्तम् ।
> बद्धमिव स्वरगति-
> र्जनमिह सुखसङ्गिनमवैमि ॥ AS. V. 11.

Perhaps the most impressive and unforgettable of Kālidāsa's pen-pictures, both by dignity of its diction and the sublimity of its contents, is represented by the celebrated śloka put in the mouth of an insignificant hermit-boy :

> यात्येकतोऽस्तशिखरं पतिरोषधीना-
> माविष्कृतोऽरुणपुरःसर एकतोऽर्कः ।
> तेजोद्वयस्य युगपद्व्यसनोदयाभ्यां
> लोको नियम्यत इवात्म दशान्तरेषु ॥ AS. IV. 1.

It is early morning and the disciple, that child of nature, turns his trained eye upon a spectacle without parallel in the heavens. Behold, in the ruddy east the brilliant disc of the sun is steadily on the ascendant while opposite is the pale moon, the lord of the herbs, the erst-while undisputed lord of the sky, hastening helplessly to its inevitable doom. The contrast between its recent grandeur and its present plight on the one hand, and the still sharper contrast between the languishing moon and the triumphant sun, stirs the imagination of the contemplative disciple and he gives vent to the profound reflection that the sharp contrarieties of fortune of these two splendid

orbs arouse in him Nature is proclaiming the lesson of heroic fortitude in the changing vicissitudes of life

The *Upamas* based on literature and religion show the poet's thorough knowledge of the different sciences philosophy and the sacred books of his times Though for the average readers these wont be of much interest yet those who are familiar with the ideas treated of and the technical terms employed are sure to take delight in these similes It is in this connection that Kalidasa takes some times abstract ideas for comparsion as

व्यूढोरस्को वृषस्कन्ध
सालप्रांशुर्महाभुज ॥
आत्मकर्मक्षम देह
क्षात्रो धर्म इवाश्रित ॥ RV I 13

The poet's heaven is very lively and full of interesting things He is in constant touch with his paradise Indra, the Lord of Heaven and many other lesser deities are fast friends of his heroes The celestial garden, where all the seasons are blended together for ever, each with its characteristic excellences the celestial Ganga which is full of golden lotuses and in the holy waters of which the Apsaras 'nymphs' bathe, recur in his descriptions of the heavens

Kalidasa represents Indra as the incarnation of masculine grace Saci is the ideal wife of Indra, as Jayanta is the ideal son Marica blesses Sakuntala after her reunion with her husband in the following words

आखण्डलसमो भर्ता
जयन्तप्रतिम सुत ।
आशीरन्या न ते योग्या
पौलोमीसदृशी भव ॥ AS VII 28

Visnu has a benevolent nature and is represented as goodness incarnate The goddess Laksmi represents beauty and prosperity Kalidasa is said to have been a devotee of Siva but in his works, Siva occurs as an *upamana* very seldom indeed He is not a lovable romantic figure, equipped as he is with a skull bone in the hand and black serpents on his body Kumara the son of Siva is the comman der in chief of the army of the gods and of a very heroic nature

Madana, and the Aśvins are the standard of beauty, as Kubera is of wealth Yama, the god of death, is a terrible deity His fist, tongue everything is fierce A big stone thrown by Lavana against Śatrughna is described as Yama's fist, separated from his hand and hurled at his foe His tongue is a veritable conflagration :

कालस्य लोलरसनेव। KS XIII 23

The poet has his humorous side also It is mostly in his dramas that we meet with example of his humour Kālidāsa's Vidūsaka is a very funny creature The rising moon is only a piece of *modaka* 'sweetmeat' for him Śakuntalā, he compares himself, to a mouse pounced upon by a cat, when he found himself in the crushing grips of a sinister spirit. The other characters, too, describe his funny ways In the *Vikramorvaśiya* the Ceti says he is like a monkey drawn in a picture, due to his perfect silence and quietness Nipunika of the *Mālavikāgnimitra* compares the Vidūsaka, sleeping while sitting, to a bullock leaning against a street stall The *Raghuvamśa* also furnishes us with some humorous similes Here we give an example :

श्मश्रुप्रवृद्धिजनिताननविक्रियांश्च
प्लक्षान्प्ररोहजटिलानिव मन्त्रिवृद्धान्। RV XIII 71.

Rāma, after many years, sees his aged ministers, who with their long grey beards looked like banyan trees with their long roots.

In the above pages I have tried only to give a general idea of the similes of the great poet, and not to set forth their full beauty. Enough has been said to indicate that the very soul of Kālidāsa's figures of speech is the sure suggestion of sentiments and wealth of ideas and images, which imprint the pictures evoked by the po·t's words indelibly on the imagination of the readers As I wish to deal with some other aspects of the poet in a separate paper, I propose to wind up here these rambling observations

The Kerala Tagore Academy
Trivandrum
December, 1945

K. C. Pillai.

SIMILES OF KĀLIDĀSA

1 अंशुमत्

वालखिल्यैरिवांशुमान्, RV XV 10

2 अग्नि

(1) अग्निकल्प, RV VII 20

(2) अग्नितेजसम्, RV. XIX 1

(3) ज्वलति चलितेन्धनोऽग्नि॰

प्राय स्व महिमान क्षोभात्प्रतिपद्यते हि जन, AS VI 31

(4) वसञ्चतुर्थोऽग्निरिवाग्न्यगारे, RV V 25

(5) हुताग्निकल्पै, RV I 16

(6) हेम्न संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धि श्यामिकापि वा, RV I 10

3 अङ्कुश

(1) अङ्कुश द्विरदस्येव, RV IV 39

(2) अङ्कुशाकारया, RV XII 41

4 अङ्गारक

अङ्गारको राशिमिव, MA III 22 Pr

5 अङ्गुली

अङ्गुलीनोरगक्षता, RV I 28

6 अचिररोचिस्

॰शरदभ्रखण्ड, परिस्फुरन्त्याचिररोचिषेव, KS XII 18

7 अञ्जन

(1) प्रभिन्नाञ्जनराशिसंनिभै, RS II 2

(2) भिन्नाञ्जनप्रचयकान्ति, RS III 5

(3) भिन्नाञ्जनसंनिभम्, RS I 11

(4) सद्योनिर्धौताञ्जनलोदद्युतिम्, KS XV 30
(5) सद्योभिन्नाञ्जनपुञ्जतेजस, KS XV 16
(6) स्निग्धभिन्नाञ्जनाभे, MD I 61

8 अञ्जनविन्दु
अञ्जनविन्दुमनोहरै, RV IX 51

9 अट्ट
नरेन्द्रमार्गाट्ट इव प्रपेदे विवर्णभावम्, RV VI 66

10 अट्टहास
राशीभूत प्रतिदिनमिव त्र्यम्बकस्याट्टहास, MD I 60

11 अत्रि
अमरमुनिरिवात्रि स्रष्टु, VU V 21

12 अद्रि
अद्रे शृङ्ग हरति पवन किंस्विदित्युन्मुखीभि, MD I 14

13 अद्रिराज
(1) °बालातपरक्तसानु, सनिर्झरोद्गार इवाद्रिराज, RV VI 60
(2) सधातुनिष्यन्द इवाद्रिराज, RV XVI 70

14 अद्रिशृङ्ग
कल्पान्तवातहतभिन्नमिवाद्रिशृङ्गम्, KS XVII 51

15 अधित्यका
अधित्यकायामिव धातुमय्या लोध्रद्रुम सानुमत प्रफुल्लम्, RV II 29

16 अध्वग
छायावृक्षमिवाध्वगा, RV X 5

17 अध्वर
अध्वरस्येव दक्षिणा, RV I 31

18 अनङ्ग
(1) अनङ्गसौभाग्यद्युति, RV IX 15
(2) अनङ्गाज्ञा RV XVIII 5
(3) त्रिपुरहरानङ्गनिधौ, KS VI 15

19 अन्तरिक्ष
ज्योतिर्व्याप्तान्तरिक्षान्, RV XVI 83

20 अन्धकार

घोरान्धकारनिकरप्रतिम, KS XVII 41

21 अपवाद

अपवाद इवोत्सर्गम्, RV XV 7

22 अबला

अबला निशि खण्डितेव, RV V 67

23 अपाधार

अपामिवाधारमनुत्तराङ्गम्, KS III 48

24 अब्ज

बालातपमिवाब्जानामकालजलदोदय, RV IV 61

25 अभ्यक्त

अभ्यक्तमिव स्नात, AS V 11

26 अभ्र

मयूरकेकाभिरिवाभ्रवृन्दम्, RV VII 69

27 अमर

अमरतेजसि, RV IX 4

28 अमरधनुस,

अमरधनुश्चारुणा, MD II 15

29 अमृत

(1) अमृतशिशिरान्, MD II 32

(2) अमृतश्रुतेव, (स्वरेण) KS I 45

(3) निषिञ्चन्तमिवामृत त्वचि, RV III 26

(4) वागमृतेन, RV X 48

30 अमृतकरकला

अमृतकरकलाकोमलम्, KS X 60

31 अम्बुज

(1) अम्बुजकान्तिभाजि RS IV 4

(2) पादाम्बुजानि, RS III 20

(3) प्रमोदनिस्मेरमुखाम्बुजश्रिया KS XIV 13

(4) मुखाम्बुजेन, KS XI 25

(5) मुखाम्बुजानि, RS IV 5

32 अम्बुद

स्रवतश्च्युत वह्निमिवाद्रिरम्बुद, RV III 58

33 अम्बुधर

अशनेरमृतस्य चोभयोर्वशिनश्चाम्बुधराश्च योनय, KS IV 43

34 अम्बुराशि

(1) और्वमिवाम्बुराशि, RV IX 82

(2) चन्द्रोदयारम्भ इवाम्बुराशि, KS III 67

35 अम्बुरुह

(1) नवाम्बुरुहकोमलेन, MA III 17

(2) हैमाम्बुरुहोपमेषु RS XI 7

36 अम्बुवाह

अवृष्टिसंरम्भमिवाम्बुवाहं KS III 48

37 अम्भस्

(1) अम्भसामोघसरोध प्रतीपगमनादिव, KS III 2[illegible]

(2) निदाघकालोल्बणतापयेव माहेन्द्रमम्भ प्रथम पृथिव्या, KS VII 83

38 अम्भोज

अम्भोजमिवोष्णवारणम्, KS V [illegible]2

39 अम्भोजवन

विकस्वराम्भोजवनश्रिया, KS XII 23

40 अम्भोद

निदाघधामक्रमविह्वलाना नवीनमम्भोदमिवौषधीनाम्, KS XII 23

41 अम्भोरुह

अम्भोरुहैरिव शिलैर्मुखचन्द्रकान्ति (जिता), RS III 17

42 [illegible]

[illegible]निभस्य, RV XIII 1[illegible]

43 अयस्

(1) अयोघनेनाय इवाभितप्तम्, RV XIV 33

(2) [illegible]माश्मनीवायसम्, KS VI [illegible]

44 अयस्कान्त

(1) अयस्कान्त इवायसम्, RV XVII 63

(2) अयस्कान्तेन लोहवत्, KS II 59

45 अरविन्द

(1) दिवाकरादर्शनबद्धकोशे नक्षत्रनाथांशुरिवारविन्दे, RV VI 66

(2) प्रमोदविकसद्वदनारविन्द, KS XVII 49

(3) मुखारविन्दे, RV XIV 50, KS IX 1

(4) वदनारविन्दात्, RS IV 13, KS IX 20

(5) शुचिस्मेरमुखारविन्दम्, KS XIII 17

(6) सर्वांशुभिर्भिन्नमिवारविन्दम्, KS I 32

46 अरुण

परिणतारुणप्रकाश, AS I 29

47 अरुणराग

अरुणरागनिषेधिभि, RV IX 13

48 अरुणाग्रसर

अनुययौ० अरुणाग्रसर रुचा, RV IX 6

49 अर्क

(1) आलोकमर्कादिव जीवलोक, RV V 35

(2) नभसा निभृतेन्दुना तुलामुदितार्केण, RV VIII 15

(3) प्राचीनार्कम्, AS IV 19

50 अर्गला

पुरार्गलादीर्घभुज, RV XVIII 4

51 अर्चिस्

नीवीमतिक्रम्य सितेतरस्य तन्मेखलामध्यमणेरिवार्चि, KS I 38

52 अर्णव

(1) ओघा जाह्नवीया इवार्णवे, RV X 26

(2) चतुरर्णवोपमा, RV III 30

(3) प्रमथ्यमानार्णवधीरनादिनीम्, RV III 59

(4) प्राङ्मन्थादनभिव्यक्तरत्नोत्पत्तिरिवार्णव, RV X 3

(5) यादोरत्नैरिवार्णव, RV I 16

(6) सहस्रश इवार्णव, RV IV 53

53 अर्थ

अर्थमिव भारत्या, KS VI 79

54 अलक

(1) अलकसयमनादिव लोचने, VU III 6

(2) मुक्ताजालग्रथितमलकं कामिनीव, MD I 65

55 अलका

(1) अलकानवमाम्, RV IX 14

(2) अलकामतिवाह्येव, KS VI 37

56 अलातचक्र

अलातचक्रप्रतिमम्, VU V 2

57 अवग्रह

नभोनभस्ययोर्वृष्टिमवग्रह इवान्तरे, RV XII 29

58 अवश्याय

तृणाग्रलग्नमिवावश्यायसलिलम्, VU II Pr 1

59 अशुचि

शुचिरशुचिमिव, AS V 11

60 अशोकस्तबक

अशोकस्तबकेनेव दिङमुखस्यावतंसकम् VU V 3

61 अश्विन्

अश्विरूप, RV XVIII 23

62 अष्टापदवल्लि

अष्टापदवल्लिभासा, KS VII 18

63 असि

असिश्यामम्, KS VI 36

64 असितोत्पलदामन्

असितोत्पलदामभास, KS XVII 35

65 अहर्पति

द्यावापृथिव्यो प्रत्यग्रमहर्पतिरिवातपम्, RV X 54

66 अहस्त्रियाम

मिथस्यान्तेष्विव वर्तमान

मन्योन्यमस्तमहस्त्रियामम् KS VII 78, RV VII 21

67. आकाश

छायापथेनेव शरत्प्रसन्नमाकाशमाविष्कृतचारुतारम्, RV XIII 2

68 आखण्डल

आखण्डलसमः, AS VII 28

69 आचारलाज

आचारलाजैरिव पौरकन्याः, RV. II. 10

70. आतपत्र

स्वहस्तधृतदण्डमिवातपत्रम्, AS. V. 6

71. आतुर

असाध्य इति परिच्छिद्य आतुर इव वैद्येन, VU III 11

72. आत्मदर्श

निश्वासबाष्पापगमात्प्रपन्नः प्रसादमात्मीयमिवात्मदर्शः, RV VII 68

73. आदर्श

उष्णाबाष्पानिलदूषितान्तं विशुद्धमादर्शमिव, KS IX 15

74 आदेश

धातोः स्थान इवादेशम्, RV XVII 58

75. आद्यपुंस्

पुमानाद्य इवावतीर्णः, RV. XIII 15

76 आनन

मयाद्याधरं तस्याः ससीत्कारमिवाननम्, VU IV 40

77 आपगा

शिखरिणामिव सागरमापगाः, RV IX. 17

78. आमिष

उपानयत्पिण्डमिवामिषस्य, RV II 59

79. आम्रशाखिन्

पुष्पोत्कराकीर्ण इवाम्रशाखी, KS. XII 23

80 आरम्भ

यशस्यमारम्भमिवोत्तमार्थाः, KS VII 70

81. आलान

अरुन्तुदमिवालानमनिर्वाणस्य दन्तिनः, RV. I 70

(21) सकलेन्दुमुखी, VL II 9

(22) सहेल्हासच्छुरिताननेन्दु, KS XIII 13

87 इन्दुबिम्ब

मेघान्तरालक्ष्यमिवेन्दुबिम्बम्, RV XIII 38

88 इन्द्रचाप

सेन्द्रचाप त्वा (मेघ) तुलयितुमलम्, MD II 1

89 इन्द्रनील

(1) प्रागेवमुक्ता नयनाभिरामा
प्राप्येन्द्रनील किमुतोन्मयूखम् RV XVI 69

(2) मुक्तागुणमिव भुव स्थूलमध्येन्द्रनीलम्, MD I 18

90 इन्द्रनीलाचल

इन्द्रनीलाचलचण्डविग्रहम्, KS XIV 7

91 इन्द्रशत्रु

वलिप्रदिष्ट श्रियमाददान त्रैविक्रम पादमिवेन्द्रशत्रु, RV VII 35

92 इन्द्रायुध

(1) इन्द्रायुधद्योतिततोरणाङ्कम्, RV VII 4

(2) इन्द्रायुधप्रभम्, RV XII 79

93 इभ

अनन्तशक्तेर्गन्तु वनं यूथपतेरिवेभा, KS XIII 22

94 ईश्वर

(1) ईश्वरेण जगता प्रलयादिवोर्वीम्, RV XIII 77

(2) कृष्णोरगभूषणेव, भस्माङ्गरागा तनुरीश्वरस्य, RV XIII 57

(3) वपु प्रकर्षेण विडम्बितेश्वर, RV III 52

95 उडु

इन्दुप्रकाशान्तरितोडुतुल्या, RV XVI 65

96 उडुप

तितीर्षुर्दुस्तरं मोहादुडुपेनास्मि सागरम्, RV I 2

97 उडुपति

योषितामुडुपतेरिवार्चिषा स्पर्शनिर्वृतिमसावनाप्नुवन्
आरुरोह कुमुदाकरोपमा रात्रिजागरपरो दिवाशय, RV XIX 34

98. उत्पल

(१) असिततयनलक्ष्मी लक्षयित्वोत्पलेषु, RS III. 21.

(2) उत्पलाक्षि, KS. V 35

(3) नयनोत्पलानि, RS III 11

(4) नवोत्पलाक्ष्याः, KS IX 26

(5) वातेरितोत्पलदलप्रकरैरिव, RV. IX 56

(6) विमलोत्पलप्रभाः, RS II 15

(7) विलोलनेत्रोत्पलशोभिताननैः, RS II 9

(8) सुजातोत्पलपत्रकान्ते, KS VII 20

99 उत्सर्ग

अपवादैरिवोत्सर्गाः, KS II 27

100. उदधि

(1) उदधेरिव निम्नगाशतेष्वभवन्नास्य विमानता क्वचित्, RV VIII 8

(2) उदधेरिव रत्नानि, RV X 30

(3) चन्द्रोदय इवोदधेः, RV. XII 36

(4) नैर्ऋतोदधेः, RV X 31

101 उदन्वत्

(1) वेलासकाशं स्फुटफेनराशि-
नैवैरुदन्वानिव चन्द्रपादैः, RV. VII. 19 KS VII 72.

(2) (शशिना) वेलामुदन्वानिव नीयमानः, RV. XVI. 27

102 उपराग

उपरागान्ते शशिना समुपगता रोहिणी योगम्, AS. VII 22

103 उरग

'इन्द्रसिक्ता भूविलमग्नाविवोरगौ, RV. XII. 5.

104 उष्णतेजस्

उष्णतेजास्त्वष्ट्रेव यन्त्रोल्लिखितः, RV. VI. 32.

105 उष्णदीधिति

परिधिमुक्त इवोष्णदीधितिः, RV VIII 30

106. उष्णरश्मि

(1) पर्यायपीतस्य सुरैर्हिमांशोः कलाक्षयः श्लाघ्यतरो हि वृद्धेः

(1) पर्यात्यये सोम इवोष्णरश्मेः, RV. VII. 33

(2) लोकेन चैतन्यमिवोष्णरश्मेः, RV. V. 4

107 उस्र

(शरै)रुस्रैरिव, RV IV 66

108 ऊरुजन्मन्

अग्नेरपां दग्धुरिवोरुजन्मा, MA X 17

109 ऊर्मि

पश्चात्पुरोमारुतयोः प्रवृद्धौ पर्यायवृत्त्येव महार्णवोर्मी, RV VII 54

110 ऊर्मिमालिन्

चन्द्रप्रवृद्धोर्मिरिवोर्मिमाली, RV X 61

111 ऋच

ऋचेवोदर्चिषं सूर्यम्, RV XV 76

112 ऋतु

देवारण्यमिवर्तव, RV X 80

113 एनस्

अकामोपनतेनेव साधोर्हृदयमेनसा, RV X 39

114 ऐरावत

(1) ऐरावतौजसा, RV XVII 32

(2) प्रावृषेण्य पयोवाह विद्युदैरावताविव, RV I 36

115 ओघ

(1) भिन्नश्च सेतुः पयसामिवौघैः, KS VII 3

(2) सिन्धोस्तटावोघ इव प्रवृद्धः, KS III 6

116 ओषधि

(1) °तमस्तुहिनाद्रेरिव नक्तमोषधि, RV VIII 54

(2) नक्तं ज्योतिरिवौषधि, RV X 66

117 ओषधिनाथ

नवोदयं नाथमिवौषधीनाम्, RV II 73

118 और्व

और्वमिवाम्बुराशिः, RV IX 82

119 औषध

(1) आर्तस्य यथौषधम्, RV I [illegible]8

(2) औषधानीव विकारे सान्निपातिके, KS II 48

120 कच्छप

ग्रस्त कच्छपानिव, RV XIII, 17

121 कटक

प्रकोष्ठे कटकैरिव, KS VII 52

122 कण्टक

दानवकण्टकम्, KS VII 3

123 कदम्ब

(1) कदम्बमुकुलस्थूलै RV XI 99

(2) स्फुरद्बालकदम्बकल्पै, KS III 68

124 कदली

(1) एकान्तशैत्यात्कदलीविशेषा
उपमानबाह्या, KS I 36

(2) कदलीसुभगम्, RV XII 96

(3) सरसकदलीगर्भगौर, MD II 36

125 कनक

(1) कनकगौर, RS I 26

(2) कनकप्रमाणाम् KS VII 39

126 कनकनिकष

कनकनिकषस्निग्धया MD I 39

127 कनकाद्रि

कनकाद्रिसारम् KS XII 25

128 कन्दल

आसारसिक्तक्षितिबाष्पयोगान्मामाक्षिणोद्यत्र विभिन्नकोशै
विडम्ब्यमाना नवकन्दलैस्ते विवाहधूमारुणलोचनश्री, RV XIII 29

129 कन्या

'अनुज्ञा, धीरत्न कन्यापितु,° RV V 38

130 कपोत

कपोतकर्बुरम्, KS IV 27

131 कमल

(1) कनककमलकान्तै, RS 5 13

(2) कमलश्रिय दधौ, KS V 21

(3) धारापातैस्त्वमिव कमलानि, MD I 50

(4) नवावतार कमलादिवोत्पलम्, RV III 36

(5) म्लानकमलनालोपमं, VU II 12 Pi

(6) श्रियमुद्वहति मुख ते, बालातपरक्तकमलस्य, VU IV 72

(7) सस्मेरपङ्कजकमल, KS XVII 10

(8) सूर्यापाये खलु कमल पुष्यति स्वामभिख्याम्, MD II 23

(9) हस्तकमलया, MA V 6

132 कमलाकर

मन्दानिलोद्धूतकमलाकरशोभिना, KS II 29

133 कमलिनी

पुष्पिता कमलिनीरिव द्विप, RV XIX 11

134 करतल

सान्द्रस्पर्शं करतल इव व्यापृतो मारुतेन MA III 4

135 करभ

(1) करभोपमोरु, RV VI 82

(2) करभोरु KS III 18 RV VIII 53 XIII 18

136 करिन्

(1) अवपातमग्न करीव वन्य, RV XII 78

(2) कटप्रभेदेन करीव, RV II 37

(3) करीव सिक्त पृषतै पयोमुचा शुचिव्यपाये वनराजिपल्वलम्, RV III 3

137 कलङ्करेखा

धारानिबद्धेव कलङ्करेखा, RV XIII 15

138 कलभ

(1) द्विपेन्द्रभाव कलभ श्रयन्निव RV III 32

(2) सद्य कलभतनुता (गत्वा) MD II 32

139 कल्प

(1) आपादपद्मप्रणता कल्मा इव ते रघुम्।
फलैस्संवर्धयामासुरुत्खातप्रतिरोपिना, RV IV 37

(2) कल्पाग्रपिङ्गला KS V 47

140 कलहंस

उड्डीयमानकलहंसकुलोपमानि, KS XVII 27

141 कल्पद्रुम

कल्पद्रुमनिभप्रभाम्, RV XXII 32

142 कल्पवृक्ष

(1) मुक्तायज्ञोपवीतानि बिभ्रतो हैमवल्कला
रत्नाक्षसूत्रा प्रव्रज्या कल्पवृक्षा इवाश्रिता, KS VI 19

(2) हैमप्रवाह इव इव जङ्गमकल्पवृक्ष, VU V 19

143 कल्पान्तकालदहन

कल्पान्तकालदहनप्रतिम, KS VII 37

144 कपाट

कपाटवक्षा, RV III 34

145 काञ्चन

काञ्चनभित्तिषु MA II 8

146 काञ्चनपद्म

काञ्चनपद्मधर्मि, KS V 19

147 कानन

उपमेय शार्वैर्कसिंहेन च काननेन, RV XVIII 37

148 काम

कामं, प्रत्यर्पितन्याङ्गमिवेश्वरेण, RV VI 2

149 कामिन्

कामीव कान्ताहृदयम्, RV XVI 10

150 कामिनी

जहार मनुष्य कामिनी, RV IX 69

151 कालरसना

कालस्य रसनाम्, KS XVII 12

152 कालागुरु

कालागुरुदग्धपत्रा मलिभुव चन्दनकल्पितेव, RV XIII 5

153 कालानल

कालानलस्यधूमनिभ, KS XVII 11

154 कालिका

कालिकेव निबिडा बलाकिनी, RV XI 15

155 काश

विकसत्काशचामर, RV IV 17

156 किसलय

(1) अङ्गुलीकिसलयाग्रतर्जनम्, RV XIX 17

(2) किसलयमलूनं कररुहैः (चि) AS II 10

(3) किसलयमिव पाण्डुपत्राणां (मध्ये), AS V 13

(4) किसलयमृदो, MA III 18

(5) किसलयराग, AS I 19

(6) किसलयाधर, RV IX 12

(7) °किसलयोद्भेदप्रतिद्वन्द्विभिः, AS IV 5

(8) नवकिसलयरागेण, MA III 12

(9) प्रवातकिसलयमिव वेपमाना, MA IV 167 Pr

157 कुङ्कुम

गोरोचना कुङ्कुमवर्ण, VU IV 36

158 कुञ्जर

(1) कुञ्जरबिन्दुशोणा, KS I 7

(2) ससीकराम्भोधरमत्तकुञ्जर, RS II 1

159 कुड्मल

करकुड्मलेन, KS XI 16

160 कुन्द

(1) °कुन्देन्दुनिभे, PS IV 2

(2) कुन्दोज्ज्वलानि, KS XVII 27

(3) प्रातःकुन्दप्रसवशिथिलम्, MD II 53

161 कुन्दलता

माघपरिणतपत्रा कतिपयकुसुमेव कुन्दलता, MA III 8

162 कुबेर

कुबेरजलेश्वरवज्रिणां समधुरम्, RV IX 24

163 कुमार

(1) कुमारकल्पम्, RV V 36

(2) कुमारविक्रमः, RV III 55

161 कुमुद

(1) कुमुदविशदानि, MD I 12

(2) कुमुदविशदैः, MD I 60

(3) कुमुदावदातैः, RV XVIII 3

(4) प्रफुल्लचक्षुः कुमुदः, KS VII 73

165 कुमुद्वती

कुमुद्वती भानुमतीव भावम्, RV VI 36

166 कुरवक

प्रत्याख्यातविशेषकं कुरवकं श्यामावदातारुणम्, MA III. 5

167 कुररी

विघ्ना कुररीव, RV XIV 68

168 कुल्या

कुल्येवोद्यानपादपान्, RV XII 3

169 कुवलय

(1) कुवलयदलनीलैः, RS II 22

(2) कुवलयनयने, MA IV 10

(3) मीनक्षोभाचलकुवलयश्रीतुलाम्, MD II 35.

170 कुशेशय

(1) कुशेशयाक्षः, RV. XVIII 4

(2) कुशेशयाताम्रतलेन, RV VI. 18

171 कुसुम

(1) कुसुमकोमलदन्तरुचः, RV IX 35

(2) कुसुममिव लोभनीयम्, AS I 10.

(3) कुसुमसमवन्धनम्, VU. I 8

(4) कुसुमस्येव नवस्य षट्पदेन,
'पीयते रसः, AS III. 21

(5) ज्योतिश्छायाकुसुमरचनानि, MD. II 7

172 कुसुमास्त्र

कुसुमास्त्रधान्नः, RV. VII. 61

173 कुसुम्भ

पिषःचनयकुसुम्भसच्छसिन्धूरभासा, RS I. 21.

174 कूटशाल्मलि

वैवस्वतस्येव कूटशाल्मलिम्, RV XII 95

175 कूप

तृणच्छन्नकूपोपमस्य, AS V 22 Pr

176 कृतान्तमुष्टि

कृतान्तस्य मुष्टि पृथगिव स्थितम्, RV XV 21

177 कृशानु

गुरो कृशानुप्रतिमान्, RV II 49

178 कृष्ण

सकौस्तुभं ह्रेपयतीव कृष्णम्, RV VI 49

179 कृष्णवर्त्मन्

दाहशक्तिमिव कृष्णवर्त्मनि, RV XI 42

180 कृष्णसर्प

कृष्णसर्पशिशुनेव चन्दनम्, AS VII 18

181 कृष्णसार

कृष्णसारच्छवि, VU IV 56

182 केतक

पूर्वदिङमुख, केतकैरिव रजोभिरावृतम्, KS VIII 58

183 केश

अङ्गुलीभिरिव केशसञ्चय सन्निगृह्य, KS VIII 63

184 केसर

आर्द्रकेसरसुगन्धि, KS VIII 76

185 कैलास

(1) कैलासगौरम्, RV II 35

(2) कैलासशिखरसश्रीकम् VU 3 9 Pr

(3) तद्भक्तिसङ्क्षिप्तबृहत्प्रमाणमारुह्य कैलासमिव, KS VII 37

186 कोकनद

विकचकोकनदारुणाक्ष, KS XVII 16

187 कोकिला

कोकिलामञ्जुवादिनीम्, RV XII 39

188 कौमुदी

(1) तां कौमुदीमिव समागमयेन्दुबिम्बे, VU. II. 15

(2) शशिनमुपगतेयं कौमुदी मेघमुक्तम्, RV VI. 85.

(3) हृतचन्द्रा तमसेव कौमुदी, RV VIII. 37.

189 कौस्तुभ

वक्षः कौस्तुभेनेव केशवम्, RV XVII 29.

190. क्षणदा

क्षणदापायशशाङ्कदर्शनः, RV VIII 74

191 क्षपा

दिनक्षपामध्यगतेव सन्ध्या, RV II 20

192 क्षिति

(1) कोशदण्डाविव क्षितिः, RV XV 13

(2) क्षितिरिव नभोबीजमुष्टिं दधाना, RV XIX 57

193 क्षीरनिधि

इन्दुः क्षीरनिधाविव, RV I 12

194. क्षीरोदवेला

क्षीरोदवेलेव सफेनपुञ्जा, KS VII. 26.

195 क्षीरोर्मि

पृषतैर्मन्दरोद्धूतैः क्षीरोर्मय इवाच्युतम्, RV IV. 27.

196 क्षौद्रपटल

सरघाव्याप्तैः सक्षौद्रपटलैरिव, RV IV 62

197 खग

खगानां कादम्बसंसर्गवतीव पङ्क्तिः, RV XIII. 55.

198 खद्योत

खद्योतालीविलसितनिभाम्, MD 2 21

199 गङ्गा

(1) गङ्गा रोधःपतनकलुषा गृह्णतीव प्रसादम्, VU I 9

(2) निर्यातशेषा चरणाद्गङ्गेवोर्ध्वप्रवर्तिनी, RV. X. 37

(3) पतद्गङ्ग इवोत्तमाङ्गे, KS VII. 41

(4) मूर्ध्नि गङ्गं च त्रिपुरद्विषः, RV. XVII. 14.

(5) हरजटाग्रेण गङ्गामिव भगीरथ, RV IV 30

(6) हिमवति जलधौ च व्यस्ततोयेव गङ्गा, VU V 22

200 गज

(1) मङ्गानीव गज, RV XVIII 5

(2) भक्तिच्छेदैरिव विरचिता भूतिमङ्गे गजस्य, MD I 19

(3) वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयम्, MD I 2

201 (1) गन्धद्विप

(2) गन्धद्विपस्येव गन्धमिवान्यदन्तिन, RV XVII 70

202 गभस्तिमत्

घनव्यपायेन गभस्तिमानिव, RV III 37

203 गरुत्मत्

गरुत्मदाशीविषभीमदर्शनै, RV III 57

204 गर्जित

गर्जितानन्तरा वृष्टि निनाय, KS II 52

205 गिर्

संस्कारवत्येव गिरा मनीषी, KS I 28

206 गिरि

(1) अशनिर्गिराविव, RV XI 41

(2) एकताल इवोत्पातपवनप्रेरितो गिरि, RV XV 23

(3) गिरिरिव गतिमानपक्षसादा

द्द्रुतकुसुमितकर्णिकारयष्टि, VU III 3

(4) समुद्र प्रमथ्यमानो गिरिणेव भूय, RV XIII 14

207 गिरिशृङ्ग

गिरिशृङ्गसोदरम्, KS XIV 6

208 गिरीन्द्र

प्रत्यवात्तजलद्गिरीन्द्रकल्पम्, KS XVII 11

209 गुह

उपमेयकान्तिर्मयूरपृष्ठाश्रयिणा गुहेन, RV VI 4

210 गृह

हुतवहपरीत गृहमिव, AS V 10

188 कौमुदी

(1) ता कौमुदीमिव समागमयेन्दुबिम्बे, VU II 15

(2) शशिनमुपगतेव कौमुदी मेघमुक्तम्, RV VI 85

(3) हृतचन्द्रा तमसेव कौमुदी, RV VIII 37

189 कौस्तुभ

वक्षः कौस्तुभेनेव कैशवम्, RV XVII 29

190 क्षणदा

क्षणदापायशशाङ्कदर्शन, RV VIII 71

191 क्षपा

दिनक्षपामध्यगतेव सन्ध्या, RV II 20

192 क्षिति

(1) कोशदण्डाविव क्षिति, RV XV 13

(2) क्षितिरिव नभोबीजमुष्टिं दधाना, RV XIX 57

193 क्षीरनिधि

इन्दुः क्षीरनिधाविव, RV I 12

194 क्षीरोदवेला

क्षीरोदवेलेव सफेनपुञ्जा, KS VII 26

195 क्षीरोर्मि

पृषतैर्मन्दरोद्धूतैः क्षीरोर्मय इवाच्युतम्, RV IV 27

196 क्षौद्रपटल

सन्ध्याव्याप्तैः सक्षौद्रपटलैरिव, RV IX 62

197 खग

खगानां कादम्बसंसर्गवतीव पङ्क्तिः, RV X [illegible]

198 खद्योत

खद्योतालीविलसितनिभाम्, MD 2 21

199 गङ्गा

(1) गङ्गा रोधःपतनकलुषा गृह्णतीव प्रसादम्, VU I 9

(2) [illegible] चरणाद्गङ्गेवोर्ध्वप्रवर्तिनी, RV X 37

(3) [illegible], KS VII 41

(4) मूर्ध्नि गङ्गेव त्रिपुरद्विषः, RV XVII 14

(5) हरजटाभ्रष्टा गङ्गामिव भगीरथ, RV IV 30
(6) हिमवति जलधौ च व्यस्ततोयेव गङ्गा, VU V 22

200 गज
(1) नड्वलानीव गज, RV XVIII 5
(2) भक्तिच्छेदैरिव विरचिता भूतिमङ्गे गजस्य, MD I 19
(3) वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयम्, MD I 2

201 (1) गन्धद्विप
(2) गन्धद्विपस्येव गन्धभिन्नान्यदन्तिन, RV XVII 70

202 गभस्तिमत्
घनव्यपायेन गभस्तिमानिव, RV III 37

203 गरुत्मत्
गरुत्मदाशीविषभीमदर्शनै, RV III 57

204 गर्जित
गर्जितानन्तरा वृष्टिं जिगाय, KS II 52

205 गिर्
सस्कारवत्येव गिरा मनीषी, KS I 28

205 गिरि
(1) अशनिर्गिराविव, RV XI 41
(2) एकताल इवोत्पातपवनप्रेरितो गिरि, RV XV 23
(3) गिरिरिव गतिमानपक्षसादा
दनुनदपुष्पितकर्णिकारयष्टि, VU III 3
(4) समुद्र प्रमथ्यमानो गिरिणेव भूय, RV XIII 14

207 गिरिशृङ्ग
गिरिशृङ्गसोदरम्, KS XIV 6

208 गिरीन्द्र
प्रलयवातचलद्गिरीन्द्रकल्पम्, KS XVII 11

209 गुह
उपमेयकान्तिर्मयूरपृष्ठाश्रयिणा गुहेन, RV VI 4

210 गृह
हुतवहपरीत गृहमिव, AS V 10

211 गोरोचना

गोरोचनानिकषपिङ्गजटाकलाप, VU V 19

212 ग्रह

विभातग्रहमन्दभास, RV VII 2

213 घन

(1) अकालसन्ध्याघनरागपिङ्गल
घनं घनानामिव वृन्दम्, KS XIV 22

(2) गजैश्च घनसन्निभैः, RV IV 29

(3) घननीलकण्ठ, KS VII 51

214 घर्मदीधिति

ससोम इव घर्मदीधिति, RV XI 64

215 घर्मांशु

तमस्तपति घर्मांशौ कथमाविर्भविष्यति, AS V 14

216 चकोर

(1) चकोराक्षि, RV VI 58

(2) मत्तचकोरनेत्रा, RV VII 25

217 चक्रधर

चक्रधरप्रभाव, RV XVI 55

218 चक्रवाक

(1) चक्रवाकसमवृत्तिम्, KS VIII 51

(2) पश्य पक्षपरिवीतिकलत्विषा
बिम्बलाञ्छितवियत्सरोम्भसा
विप्रकृष्टविवरं हिमांशुना
चक्रवाकमिथुनं विडम्ब्यते, KS VIII 61

219 चक्रवाकी

चक्रवाकीमिवैकाम्, MD II 19

220 चण्डांशु

(1) चण्डांशुपरभागपुर, KS XVI 7

(2) चण्डांशुमण्डलस्थानि, KS XVI 17

221 चन्दन

(1) अभ्यारूढ स्थिया सोऽहं चन्दनेव भोगिना, RV X 12

(2) सद्विजिह्व इव चन्दनद्रुमः, RV. XI 64

222. चन्दनलता

मलयतटोन्मूलिता चन्दनलतेव, AS IV. 18. Pr.

223. चन्द्र

(1) अधिगच्छति महिमानं
चन्द्रोऽपि निशापरिगृहीतः, MA. I 13.

(2) चन्द्रमिवोपप्लवान्मुक्तम्, VU. I. 12.

(3) चन्द्रस्येवांशुभिः कुमुद्रम्, VU III. 16

(4) चन्द्रं गता पद्मगुणान्न भुङ्क्ते
पद्माश्रिता चान्द्रमसीमभिख्याम्।
उमामुखं तु प्रतिपद्य लोला
द्विसंश्रयां प्रीतिमवाप लक्ष्मीः॥ KS I 43

(5) चन्द्रं प्रवृद्धोर्मिरिवोर्मिमाली, RV. V. 61.

(6) तुषारवर्षीव सहस्यचन्द्रः, RV. XIV. 84.

(7) तेषां द्वयोर्द्वयोरैक्यं बिभिदे न कदाचन।
यथा वायुविभावस्वोर्यथा चन्द्रसमुद्रयोः॥ RV. X. 82.

(8) दक्षशाप इव चन्द्रम्, RV. XIX. 48

(9) निवातस्तिमितां वेलां चन्द्रोदय इवोदधेः, RV XII 36.

(10) प्रथमोदितश्चन्द्रः कौमुदीमिव, VU II. 9. Pr.

(11) प्रसादसुमुखे तस्मिंश्चन्द्रे च विशदप्रभे, RV. IV 18

(12) °मुखचन्द्रकान्तिः, RS. III. 17.

(13) विवृद्धाननचन्द्रकान्त्या, KS VII 73.

(14) विशाखासमीपगत इव चन्द्रः, VU. I 12. Pr.

(15) वेलासकाशं स्फुटफेनराजि-
नवैरुदन्वानिव चन्द्रपादैः। RV. VII. 19

224. चन्द्रकान्त

चन्द्रकरश्चन्द्रकान्तमिव, VU. V. II

225. चन्द्रमरीचि

(1) चन्द्रमरीचिभिर्गौरैः, KS I 13, XII 20

(2) चन्द्रमरीचिशीतलम्, RS. V III

226 चन्द्रमस्

(1) दिने दिने सा परिवर्धमाना
लब्धोदया चान्द्रमसीव लेखा ।
पुपोष लावण्यमयान्विशेषा
ज्योत्स्नान्तराणीव कलान्तराणि ॥ KS I 25

(2) क्वचित्प्रभा चान्द्रमसी तमोभि
श्छायाविलीनैः शबलीकृतेव, RV XIII 56

(3) विभ्रदाविला मृगलेखामुषसीव चन्द्रमा, RV VIII 42

(4) रेखाभावादुपारूढ सामग्र्यामिव चन्द्रमा, RV XVII 30

(5) सुरद्विपश्चान्द्रमसी सुधेव, RV II 39

(6) हिमनिर्मुक्तयोर्योगे चित्राचन्द्रमसोरिव, RV I 46

227 चमरी

न केशपाशं प्रसमीक्ष्य कुर्यु
र्वालप्रियत्वं शिथिलं चमर्यः, KS I 48

228 चमूनेतृ

नेता चमूनामिव कृत्तिकासु, RV XIV 22

229 चातक

°निर्गलिताम्बुगर्भं
शरद्घनं नार्दति चातकोऽपि, RV V 17

230 चामर

राजेव चामरवरैरुपवीज्यमानः, RS III 1

231 चामीकर

(1) चामीकरपिञ्जरेण, RV XVIII 40

(2) तनचामीकराङ्गद, VU I 15

232 चिताग्नि

चिताग्निरिव जङ्गम, RV XV 16

233 चित्र

(1) उन्मीलितं तूलिकयेव चित्रम्, KS I 32

(2) सुरचापमुक्ताभिनयचित्रशोभिना, VU IV 73

234 चित्रा

हिमनिर्मुक्तयोर्योगे चित्राचन्द्रमसोरिव, RV I 46

235. चीनांशुक

चीनांशुकमिव केतोः प्रतिवातं नीयमानस्य, AS I. 31

236 चूत

अनन्तराशोकलताप्रवालं

प्राप्येव चूतः प्रतिपल्लवेन, RV. VII. 21.

237. चूतयष्टि

चूतयष्टिरिवाभ्यासे मधौ परभृतोन्मुखी, KS VI. 2

238 चेतना

पश्चिमाद्यामिनीयामात्प्रसादमिव चेतना, RV XVII 1

239. चेतस्

चेतसीव प्रसन्ने, MD I 12.

240 चैत्रविभावरी

उडुगणैरुदयोन्मुखचन्द्रिका

हृतहिमैरिव चैत्रविभावरी, MA V 7

241. छाया

(1) छायामिवादर्शतलं प्रविष्टाम्, RV XVI 6

(2) छायेव तां भूपतिरन्वगच्छत्, RV. II 6

242 छायावृक्ष

निदाघार्ताश्छायावृक्षमिवाध्वगाः, RV X 5

243 जननी

ददर्श राजा जननीमिव स्वां

गामग्रतः प्रस्रविणी न सिंहम्, RV II 61.

244 जपा

प्रतिनवजपापुष्परक्तम्, MD. I 38.

245 जयन्त

(1) पौलोमीसम्भवेनेव जयन्तेन पुरन्दरः, VU. V 11

(2) जयन्तसदृशः, AS VII 28

(3) त्रिविष्टपस्येव पतिं जयन्तः, RV. VI. 78

(4) यथा जयन्तेन शचीपुरन्दरौ RV. III. 23

246. जलद

वर्षातिकालजलदद्युतयः KS XVII. 35

247 जलाशय

जलाशयस्य ग्रीष्मातितापादिवशादिवाम्भ , KS XII 39

248 जलेश्वर

जलेश्वरवज्रिणा समयुग्म्, RV IX 24

249 जह्नुकन्या

जलनिधिमनुरूपं जह्नुकन्यावतीर्णा, RV VI 84

250 जातरूप

(1) अप्याकरसमुत्पन्नो रत्नजातिपुरस्कृत

जातरूपेण कल्याणि ! स हि संयोगमर्हति । MA V 18

(2) जातरूपरसगौरमण्डल , KS VIII 36

251 जायापति

विरोधक्रियया विभिन्नौ

जायापती सानुशयाविव, RV XVI 45

252 जाह्नवी

सैकताम्भोजबलिना जाह्नवीव शरत्कृशा RV X 69

253 जाह्नवीपुलिन

जाह्नवीपुलिनचारुदर्शनम्, KS VIII 82

254 जाम्बूनद

निर्वृत्तजाम्बूनदपट्टशोभे, RV XVIII 44

255 जीमूत

उदधेरिव जीमूता , RV XVII 72

256 ज्योतिस्

हिमनिष्प्रकाशानि ज्योतींषीव, KS II 19

257 ज्योत्स्ना

मेघावलीनिरुद्धा ज्योत्स्नेव, MA II 13 Pr

258 ज्वलन

ज्वलन इव समुद्रान्तर्गतस्तज्जलौघे, KS VIII 91

259 ज्वाला

ज्वालायन्त्र शिरोग्हा , RV XV 16

260 तडित्

(1) परिस्फुरन्त्यस्तडितां गणा इव, KS XIV 36

(2) प्रेक्ष्योपान्तस्फुरिततडितं त्वां तमेव स्मरामि, MD. 17.
(3) योगस्तडित्तोयदयोरिव, RV. VI 65.
(4) व्यलोकयन्नुन्मिषितैस्तडिन्मयै-
महत्तप साक्ष्य इव स्थिता क्षपा, KS V 25
(5) सह मेघेन तडित्प्रलीयते, KS IV. 33

261. तपनीय
तपनीयमिव सेतुबन्धनम्, KS VIII 31

262. तप.सिद्धि
साक्षादिव तपस्सिद्धिर्बभासे, KS VI. II

263. तमस्
तमसेवोभौ गुणौ प्रथममध्यमौ, RV X. 38

264 तमिस्रा
सूर्ये तपत्यावरणाय दृष्टे·, कल्पेत लोकस्य कथं तमिस्रा, RV V 13.

265. तमोनुद्
तमोनुदं दक्षसुता इव, RV III 33

266. तरङ्ग
(1) (जिता·) भ्रू विभ्रमाश्च चतुरास्तनुभिस्तरङ्गैः, RS III 17
(2) तरङ्गभ्रूभङ्गा·, VU. IV 52

267. तरङ्गरेखा
समीरणोत्थेव तरङ्गरेखा
पद्माकरं मानसराजहंसीम्, RV VI. 26

268 तरु
नवसंरोपणशिथिल-
स्तरुरिव सुकरः समुद्धर्तुम्, MA I 8

269 तरुणार्क
तरुणार्करागम्, KS III 54

270 तस्कर
अतस्करस्तस्करसङ्गतो यथा, KS XV. 42

271 तामरस
(1) तामरसान्तराभाम्, RV. VI 37
(2) नवतामरसानन, RV. IX 12

272 तारापति

तारापतिस्तरलविद्यु दिवाभ्रवृन्दम्, RV. XIII. 76

273 तार्क्ष्य

तार्क्ष्यनिवहा इव नागपूगान्, KS. XVII. 3.

274. तिलक

(1) आक्रान्ता तिलकक्रिया च तिलकैर्लग्नद्विरेफाञ्जनैः, MA. III. 5.

(2) तिलकः प्रमदामिव, RV. IX. 41.

275 तुरासाह्

कालनेमिवधात्प्रीत-

स्तुरासाडिव शार्ङ्गिणम्, RV. XV. 40

276 तुषार

(1) तुषारकुन्देन्दुनिभैः, RS IV. 2.

(2) तुषारगौराः, RS. I. 6

(3) तुषारगौरैः, KS XII 11.

277. तुषाराद्रि

तुषाराद्रिसखम्, KS XIV 12.

278 तूल

तूलराशाविवाग्निः, AS I. 10.

279. तैलबिन्दु

अपां तरङ्गेष्विव तैलबिन्दुम्, RV XIV 38

280. तोयद

(1) तोयदानिव सहस्रलोचनः, RV. XI. 43.

(2) योगस्तडित्तोयदयोरिव, RV. VI. 65

(3) शैलाग्रं तडित्वानिव तोयदः, VU. I. 15

281. तोयदागम

तोयदागम इवोद्ध्यभिद्ययो-

र्नामधेयसदृशं विचेष्टितम्, RV. XI. 8

282. त्रयी

त्रयी विग्रहवत्येव सममध्यात्मविद्यया, MA. I. 14

283 त्रिदशायुध

नमस्य इव त्रिदशायुधम्, RV. IX. 54

284 त्रिमार्गा

त्रिमार्गयेव त्रिदिवस्य मार्ग, KS I. 28

285 त्रियामा

(1) अन्योन्यससक्तमहस्त्रियामम्, RV VII 21

(2) ज्योतिर्भिरुद्यद्भिरिव त्रियामा, KS VII 21

(3) पर्याप्तचन्द्रेव शरत्त्रियामा, KS VII 26

286 त्रियामारमण

नक्षत्रताराग्रहमण्डलाना

मिव त्रियामारमणो नमोऽन्ते, KS XIII 8

287 त्रिविक्रम

त्रैविक्रम पादमिवेन्द्रशत्रु, RV VII 35

288 त्रिस्रोतस्

चमत्काकाङ्क्षितसैकताया

स्त्रिस्रोतस कान्तिमतीत्य, KS VII 15

289 त्रेताग्नि

त्रेताग्नितेजस, RV XV 35

290 दक्षसुता

तमोनुद दक्षसुता इव, RV III 33

291 दक्षिण

नातिशीतोष्णो नभस्वानिव दक्षिण, RV IV 8

292 दक्षिणा

अध्वरस्येव दक्षिणा, RV I 31

293 दन्तिन्

(1) अरुन्तुदमिवालानमनिर्वाणस्य दन्तिन, RV I 70

(2) तस्यासीदुल्वणो मार्ग पादपैरिव दन्तिन, RV IV 33

294 दयिता

मायावबोधकलुषा दयितेव रात्री, RV V 64

295 दर्पण

(1) छाया न मूर्च्छति मलोपहतप्रसादे (दर्पणतले), AS VII 32

(2) त्रिदशवनितादर्पणस्य, MD I 60

(3) पयोदवाताद्विव दर्पणस्य, RV XIV 37

296 दर्श

हिमांशोरन्त्या कलां दर्श इव, RV XIV 80

297 दल

यात्यान्वितर्तदलवत्, KS XVII 32

298 दशरश्मिशत

दशरश्मिशतोपमद्युतिम्, RV VIII 29

299 दशा

दशेन पश्य मामविपह्यव्यसनप्रधूमिताम्, KS IV 30

300 दिन

दिनक्षपामध्यगतेव सन्ध्या, RV II 20

301 दिनपति

दिनपतिशतस्पर्धमानै, KS X 60

302 दिनपूर्वभाग

नीहारमग्नो दिनपूर्वभाग किञ्चित्प्रकाशेन विवस्वतेव, RV VII 60

303 दिनान्त

विडम्बयत्यस्तनिमग्नसूर्यं
दिनान्तमुग्रानिलभिन्नमेघम, RV XVI 11

304 दिव्

काले दिवमभ्रामिव, RV III 12

305 दिवस

(1) दिवस इवार्धश्यामस्तपात्यये जीवलोकस्य, AS III 9
(2) दिवसं शारदमिव प्रारम्भसुखदर्शनम्, RV X 9
(3) निदाघान्ते श्यामाभ्रा दिवसा इव, RV X 83

306 दिव्यं पयस्

रसान्तराण्येकरसं यथा दिव्यं पयोऽश्नुते, RV X 17

307 दीधितिमत्

(1) शारदनादीधितिमानिव, KS VII 70
(2) सरसा सुप्रपन्नाना प्रातर्दीधितिमानिव KS II 2

308 दीप

(1) दीप इवानिलाहत, KS IV 30
(2) द्रव्यं तमसि न पश्यति दीपेन विना सचक्षुरपि, MA I 9

(3) प्रभामहत्या शिखयेव दीप, KS I 28

(4) प्रवर्तितो दीप इव प्रदीपात्, RV V 37

309 दीपभाजन

यामनार्चिरिव दीपभाजनम्, RV XIX 51

310 दीपशिखा

सञ्चारिणी दीपशिखेव, RV VI 66

311 देव

(1) देवप्रतिम, RV XVIII 10

(2) देवसरूपम्, RV VI 59

312 देवदारु

देवदारुवृहद्भुज, KS VI 51

313 देवसेना

स्कन्देन साक्षादिव देवसेनाम्, RV VII 1

314 देवारण्य

देवारण्यमिवर्तव, RV X 60

315 दोला

दोलाचलचित्तवृति,

316 द्यो

नयनसमुत्य ज्योतिरत्रेरिव द्यौ, RV II 75

317 द्रुम

(1) दृढमूल इव द्रुम, RV XVII 41

(2) पुष्पैर्वायुमिव द्रुमा, RV X 19

(3) भग्नशाख इव द्रुम, KS II 22

318 द्वन्द्वचर

द्वन्द्वचरा स्तनानाम् (उपमानम्), RV XVI 63

319 द्वार

श्रद्धान्तर द्वारमिवार्थसिद्धे, RV II 21

320 द्विजराज

द्विजराजकान्ति, RV V 23

321 द्विप

पुष्पिता कमलिनीरिव द्विप, RV XIX 11

322. द्विपेन्द्र

(1) आलानिकं स्थाणुमिव द्विपेन्द्रः, RV. XIV. 38.

(2) आसीदनाविष्कृतदानराजिरन्तर्मदावस्थ इव द्विपेन्द्रः, RV. II. 7.

(3) करेणुभिर्वन्य इव द्विपेन्द्रः, RV. XVI. 68.

(4) द्विपेन्द्रभावं कलभः स्पृशन्निव, RV. III. 32.

(5) यूथानि संचार्य रविप्रतप्तः शीतं दिवास्थानमिव द्विपेन्द्रः, AS. V. 5.

323. द्विरद

(1) अङ्कुशं द्विरदस्येव (मूर्ध्नि) यन्ता, RV. IV. 39.

(2) द्विरदगामिना, RV. IV. 4

324. द्विरदरदन

सद्यःकृत्तद्विरदरदनच्छेदगौरस्य, MD. I. 61.

325. द्विरेफ

(1) गन्धद्विपे वन्य इव द्विरेफाः, RV. VI. 7.

(2) द्विरेफाञ्जनैः, MA. III. 5.

326. धर्म

(1) अपवर्गमहोदयार्थयोर्भुवमंशाविव धर्मयोर्गतौ, RV. VIII. 16.

(2) अर्थकामसहितं धर्ममिव, RV. XI. 35.

(3) आत्मकर्मक्षमं देहं क्षात्रो धर्म इवाश्रितः, RV. I. 13.

(4) कर्मबन्धच्छिदं धर्मं भवस्येव मुमुक्षवः, KS. II. 51.

(5) भुवि धर्मस्त्रिपादिव, RV. XV 96

327 धातु

पश्चादध्ययनार्थस्य धातोरधिरिव, RV. XV. 9.

328. धातु

धातुताम्राधरः, KS. VI. 51.

329. धुर्य

धुर्ययानमिव, KS. VI. 76.

330. धूम

अङ्गारदोषस्य हुताशनस्य पूर्वोत्थितो धूम इव, RV. VII. 43.

331. धूमकेतन

धूमदोष इव धूमकेतनः, RV. XI. 81.

332 धूमकेतु

उपप्लवाय लोकानां धूमकेतुरिव, KS II 32

333 ध्रुव

ध्रुवोपमेय, RV XVII 34

334 नक्षत्रनाथ

नक्षत्रनाथांशुरिवारविन्दे RV VI 66

335 नखक्षत

(1) प्रणयिनीव नखक्षतमण्डनं प्रमदया, RV IX 31

(2) सद्योवसन्तेन समागतानां
नखक्षतानीव वनस्थलीनाम्, KS III 29

336 नगरन्ध्रकर

नगरन्ध्रकरौजस, RV IX 2

337 नगोत्सङ्ग

मृगराजशावस्तुङ्गं नगोत्सङ्गमिव, RV VI 3

338 नदी

(1) नदीमुखेनैव नसमुद्रम्, RV III 28

(2) नदीवोभयकूलभाक्, RV XII 35

(3) नद्यो नभसेव विवर्धिता, RV XVII 41

(4) प्रावृण्नदीवाप्रसन्ना, VW II 20 Pr

(5) रविपीतजला तपात्यये
पुनरोघेन हि युज्यते नदी, KS IV 44

339 नदीरय

उत्खाता इव नदीरया स्थलीम्, RV XI 58

340 नन्दन

शचीसखो, मरुतां पालयितेव नन्दने, RV VIII 32

341 नभस्

(1) नभसा निभृतेन्दुना तुलामुदितार्केण, RV VIII 15

(2) नभस्तलश्यामतनुम्, RV XVIII 6

(3) नवेन्दुना तन्नभसोपमेयम्, RV XVIII 37

342 नभोमास

कान्तं नभोमासमिव, RV XVIII 6

343 नय

नय इवोपाये, RV X 86

344 नरवाहन

नरवाहनसम्पद, RV IX 11

345 नलिन

नलिनाभवक्त्र, RV XVIII 5

346 नलिनी

नलिनीं क्षतसेतुबन्धनो जलसङ्घात इव, KS. IV 6

347 नवदीक्षा

साध्वसादुपगतप्रकम्पया कन्ययेव नवदीक्षया वर, KS VIII 73

348 नवनीत

नवनीतकल्पहृदय, MA III 18 Pr

349 नवमल्लिका

नवमल्लिकाभा, KS XVII 28

350 नवमालिका

अर्कस्योपरिशिथिलं च्युतमिव नवमालिकाकुसुमम्, AS II 8

351 नववधू

रक्तांशुका नववधूरिव, RS VI 19

352 नवशशिन्

सन्ध्येव शशिन नवम्, RV I 80

353 नवाम्बुद

नवाम्बुदानीकनिभे, KS XIV 36

354 नवेन्दु

नवेन्दुना नभसोपमेयम्, RV XVIII 37

355 नवोदम्भोधर

नवोदम्भोधरघोरदर्शने, KS XIV 0

356 नागनदी

विषम्यरं नागनदीव पद्मम्, KS XI 26

357 नाग

गिरिषर इव नाग, AS II 4

358 नागेन्द्रहस्त

नागेन्द्रहस्तास्त्वचि कर्कशत्वाद् (उपमानबाह्या), KS I 36

359 नारी

(1) नारीमनीरामिव, KS XIII 36

(2) सर्वाङ्गनद्धाभरणेव नारी, RV XVI 41

360 नितम्ब

नितम्बमिव मेदिन्याः स्रस्तांशुकम्, RV IV 52

361 निदाघधामन्

निदाघधामेव तिग्मतमोभरे, KS XV 34

362 निधि

नागरक्षित इव निधि, MA III I Pr

363 निम्नगा

(1) उदधेरिव निम्नगाशतेषु RV VIII 8

(2) तटतमालमालिनीं पश्य धातुरसनिम्नगामिव, KS VIII 53

364 निर्घात

निर्घातोग्रै RV IX 64

365 निष्क

कण्ठे निष्कमिवार्पितम्, KS II 49

366 नीलपयोद

बलाकिनी नीलपयोदराजि-
र्दूरं पुरः क्षिप्तशतह्रदेव, KS VII 39

367 नीलोत्पल

(1) नितान्तनीलोत्पलपत्रकान्तिभि, RS II 2

(2) नीलोत्पलपत्रधारया
शमीलता छेत्तुम् (इव), AS I 17

(3) नीलोत्पलैर्मदकलानि विलोकितानि (जितानि), RS III 17

(4) प्रवातनीलोत्पलनिर्विशेषम्, KS I 46

368 नीवार

आरण्यकोपात्तफलप्रसूति
स्तम्बेन नीवार इवावशिष्ट, RV V 15

369 नृप

नृपा इवोपप्लविनः परेभ्यो
धर्मोत्तरं मध्यमम्, RV XIII. 7.

370. नेमि

नेमिवृत्तयः, RV. I. 17.

371. पङ्कच्छिद् फल

पङ्कच्छिदः फलस्येव निकषेणाविलं पयः, MA II. 7.

372. पङ्कज

(1) अलक्ष्यपत्रान्तरमिद्धरागया
नवोपसा भिन्नमिवैकपङ्कजम्, AS VII 16

(2) असमग्रलक्ष्यकेसरमुच्छ्वसदिव पङ्कजम्, MA II 10

(3) नवदिवाकरातपस्पृष्टपङ्कजतुलाधिरोहणम्, RV. XIX. 8

(4) न षट्पदश्रेणिभिरेव पङ्कजं
सशैवलासङ्गमपि प्रकाशते, KS V 9

(5) वकपङ्कजाः, RS V 9.

(6) सुममिवैकपङ्कजं विरताभ्यन्तरषट्पदस्वनम्, RV. VIII. 55.

(7) हिमक्लिष्टकिञ्जल्कमिव पङ्कजम्, RV XV. 52

373 पङ्कजकोश

तिरश्चकार भ्रमराभिलीनयोः
सुजातयोः पङ्कजकोशयोः श्रियम्, RV. III 8

374. पङ्कजनाभ

पङ्कजनाभकल्पः, RV XVIII. 20

375. पतङ्ग

पतङ्गवद्वह्निमुखं विविक्षुः, KS III. 64

376. पत्र

पत्रश्यामाः, MD. II. 13

377 पत्ररथेन्द्रकेतु

स्पर्शानति पत्ररथेन्द्रकेतोः, RV XVIII. 30

378. पत्रिन्

पत्रीय तृष्णातुरितः पयोदम्, KS. XII. 1.

379 पत्रोर्ण

धानापत्रनिपत्रा पत्रोर्णं वा, MA V 12

380 पद्म

(1) अदृष्टनयनानपद्मशोभे, RV IX 60
(2) आपादपद्मप्रणता, RV IV 37
(3) निपातपद्मस्तिमितेन, RV III 17
(4) नेत्रपद्म, RS IV 11
(5) पद्मनार्ती, AS III 18
(6) पद्मसुगन्धिना, KS V 27
(7) प्रवल्गितभ्रमरं च पद्मम्, RV V 68
(8) मुग्धपद्मानाम्, RV IV 60
(9) लीनद्विरेफं परिभूय पद्मम्, KS VII 16
(10) हिमोदबिन्दुलपितस्य पद्मस्य दैन्यम्, KS XII 35

381 पद्मराग

राशिर्मणीनामिव गारुडीना स पद्मराग, RV XIII 53

382 पद्मा

पद्मेव नारायणम्, RV VII 13

383 पद्माकर

मुखे प्रभामण्डलराजिगौरे
पद्माकरायत्तविरान्तरिक्षम्, KS VII 38.

384 पद्मिनी

(1) महोत्पलं प्रत्युपसीव पद्मिनी, VU I 6
(2) शिशिरमथिता पद्मिनीव, MD II 19

385 पन्नग

निग्रहन्त पन्नग फणा कुरुते, AS VI 31

386 पयस्

प ईप्सितार्थस्थिरनिश्चय मन
पयश्च निम्नाभिमुख प्रतीपयेत्, KS V 5

387. पयोद

पयोदनिर्ह्रदैरिवधूमसंघे
व्योमाभ्यलक्ष्यत कुर्वैस्तडितामिवोघै, KS. XVII 38

400 पवन

पवनातिपातिभिर्दिशो हरिद्भिर्हरितामिवेश्वर, RV III 30

401 पवमान

पवमान पृथिवीरुहामिव RV VIII 9

402 पाकशासन

पाकशासनतेजस, RV X 1

403 पाणि

किसलयै सलयैरिव पाणिभि, RV IX 35

404 पारिजात

(1) पारिजातमिवापरम्, RV X 11

(2) मध्ये कल्पद्रुमाणामिव पारिजात RV VI 6

405 पार्वणचन्द्र

पार्वणचन्द्रचारुम्, KS XI 21

406 पाशभृत्

पाशभृता समस्य, RV II 9

407 पितामह

स्वर्लोकेन सद्य पैतामही तनु, RV XV 60

408 पिनाकिन्

मृगानुसारिण साक्षात्पश्यामीव पिनाकिनम्, AS I 6

409 पिपासाकुलित

शुचौ पिपासाकुलितो यथाम्भ, KS XII 3

410 पिपीलिका

चूताङ्कुर विचिन्वत्योरानयो पिपीलिकाभिर्दष्टम्, MA III 12 Pr

411 पुण्डरीक

द्विपानामिव पुण्डरीक, RV XVIII 8

412 पुण्डरीक

(1) पुण्डरीकमुखि, KS VIII 58

(2) पुण्डरीकातपत्र, RV IV 17

(3) प्रबुद्धपुण्डरीकाक्षम्, RV X 9

(4) सूर्योदये भवति या सूर्यास्तमये च पुण्डरीकस्य ।
वदनेन सुवदनायास्ते समवस्थे क्षणादूढे ॥ MA IV 6

413 पुण्डरीकाक्ष

पुण्डरीकाक्ष इव श्रिता श्री, RV XVIII 8

414 पुनर्वसु

गा गताविव दिव पुनर्वसू, RV XI 36

415 पुरन्दर

देवा पौरन्दरीमिव (आशाम्), RV XVII 79

416 पुरहूत

(1) पुरहूतभास, RV XVI 5

(2) पुरहूतश्री, RV XVII 32

417 पुरहूतध्वज

पुरहूत नजस्येव तस्योन्नयनपङ्क्तय ।

नयाभ्युत्थानदर्शिन्यो ननन्दु सप्रजा प्रजा, RV IV 3

418 पुष्कर

शुद्धल्पुष्करेण तोयेन (उपमेयम्), RV XVIII 37

419 पुष्प

(1) अनाघ्रात पुष्पम् (इव), AS II 10

(2) पतितपुष्पपेशले, KS VIII 72

(3) पुष्प प्रवालोपहित यदि स्यात्

ततो नु कुर्याद्विशदस्य तस्यास्ताम्रौष्ठपर्यस्तरुच स्मितस्य, KS I 44

420 पुष्पराग

प्रभानिर्जितपुष्परागम्, RV XVIII 32

421 पुष्य

तस्मिन्पुष्यन्नुदिते समग्रा पुष्टि

जना पुष्य इव द्वितीये, RV XVIII 32

422 पूरु

येव (शर्मिष्ठा) पूरुम्, AS IV 7

423 पृथिवीरुह्

पयमान पृथिवीरुहामिव, RV VIII 9

424 पौरकन्या

धावात्यागैरपि पौरकन्या, RV II 10

425 प्रजापति

स्वमूर्तिभेदेन पति प्रजानामिव सर्गमात्मन, RV III 27

426 प्रजेश्वर

सक्षये जगदिव प्रजेश्वर, RS VIII 30

427 प्रणव

आद्य प्रणवश्छन्दसामिव, RV I 11

428 प्रतिपचन्द्र

प्रतिपचन्द्रनिभ, RV VIII 65

429 प्रतिमाचन्द्र

प्रतिमाचन्द्र प्रसन्नानामपामिव, RV X 65

430 प्रतिमाशशाङ्क

निमीलितानामिव पङ्कजाना
मध्ये स्फुरन्त प्रतिमाशशाङ्कम्, RV VII 64

431 प्रत्ययप्रकृति

प्रत्ययप्रकृतियोगसन्निभ, RV XI 56

432 प्रदीप

(1) आसन्ननिर्वाण प्रदीपार्चिरिवोषसि, RV XV 1
(2) न प्रदीप इव वायुमत्यगात्, RV XIX 53
(3) निवातनिष्कम्पमिव प्रदीपम्, KS III 48

433 प्रबुद्ध

प्रबुद्ध इव सुप्तम्, AS V 11

434 प्रभाप्रभु

प्रभाप्रभुरिव (रेजे), KS XVII 23

435 प्रमत्त

कथा प्रमत्त प्रथम कृतामिव, AS IV 1

436 प्रमथ

त्रिपुर दिधक्षोरिव स्मरारे प्रमथा, KS XIII 23

437 प्रमथ्यमानाम्बुधि

प्रमथ्यमानाम्बुधिगर्जनैर्जनै, KS XIV 18

438 प्रवाल

(1) अपि त्वदावर्जितवारिसंभृत

प्रवालमासामनुबन्धि वीरुधाम् ।
चिरोज्झितालक्तकपाटलेन ते
तुला यदारोहति दन्तवाससा ॥ KS V 34

(2) प्रवालशोभा इव पादपानाम्, RV VI 12

839 प्रग्राह

नद्या इव प्रग्राहो विषमशिलासङ्कटस्खलितवेग, VW III 8

840 प्रवेणी

हेमभक्तिमतीं भूमेः प्रवेणीमिव, RV XV 30

841 प्रश्रय

प्रश्रय इव श्रियम्, RV X 70

842 प्राचीनबर्हिस्

तुल्यं प्राचीनबर्हिषा, RV IV 28

843 प्रालेयशैल

उद्गताम्प्रालेयशैलश्रितम्, KS XII 15

844 प्लक्ष

(1) प्लक्षप्ररोह इव सौधतलम्, RV VIII 93

(2) प्लक्षान् प्ररोहजटिलानिव, RV XIII 71

845 फणिन्

मन्त्रेण हतवीर्यस्य फणिनो दैन्यमाश्रित, KS II 21

846 फल

हृदये दिग्धफलैरिव, KS IV 25

847 फलिनी

पक्वफलिनीफलत्विषा, KS VIII 61

848 फेन

फेनस्य चय नवोत्थमिव, KS IX 4

849 बकुल

बकुलस्तुल्यदोहद, RV XIX 12

850 बद्ध

बद्धमिव स्वैरगति, AS V 11

851 बन्दी

प्रत्यानेष्यन्ति शत्रुभ्यो बन्दीमिव जयश्रियम्, KS II 52

452. बन्धुजीव

(1) अधरकिसलशोभां बन्धुजीवे, RS. III 21

(2) पेशलत्वेन मण्डिता बन्धुजीवतिलकेन कन्यका, KS VIII 10

(3) रक्तबिन्दुभिर्बन्धुजीवपृथुभि, RV XI. 25

453 बन्धूक

बन्धूककान्तिमधरेषु, RS III 25

454 बहुलक्षपा

बहुलक्षपाछवि:, RV XI 15

455 बर्ह

(1) बर्हेणेव स्फुरितरुचिना गोपवेषस्य विष्णो., MD I 15

(2) शिखिनां बर्हभारेषु केशान्, MD II 44

456. बालचन्द्रमस्

हरिदश्वदीधितेरनुप्रवेशादिव बालचन्द्रमाः, RV III 22

457 बालातप

(1) बालातपनिभांशुकम्, RV X 9

(2) बालातपमिवाब्जानामकालजलदोदय, RV IV 61

458. बालारुण

(1) बालारुणकोमलेन, KS III. 30

(2) बालारुणबभ्रु, KS V. 8,

459 बालार्क

बालार्कप्रतिमेवाप्सु वीचिभिन्ना, RV XII 100

460 बालेन्दु

बालमिवेन्दुमीश्वर:, VU IV. 65

461 बाष्प

बाष्पमिवाञ्जनान्वितम्, RV VIII 35

462 विडौजस्

विडौजसा विष्णुरिवाग्रजेन भ्रात्रा यदित्थं परवानसि त्वम्,
RV. XIV. 59

463 बिम्ब

(1) निषिक्तबिम्बाधरचारुपल्लवा:, RS. II. 12

(2) पक्वबिम्बाधरोष्ठी, MD. II. 18.
(3) बिम्बफलाधरोष्ठे, KS. III. 67.
(4) बिम्बाधरालक्तकः, MA. III 5
(5) बिम्बोष्ठि, MA. IV. 14.

464 बिस
दंष्ट्रिणो वनवराहयूथपा दष्टभग्नबिसाङ्कुरा इव, KS. VIII. 35.

465 बीज
बीजाङ्कुरः प्रागुदयादिवाम्भः, KS. III. 18.

466 बुध
बुध इव शिशिरांशोः, VU. V 21

467. भगीरथ
गङ्गामिव भगीरथः, RV. IV 30

468 भङ्ग
भङ्गो भ्रुवामुपमानानि, RV XVI 63

469. भाव
साक्षाद्भावाविव शरीरिणौ, MA I 10.

470 भास्कर
(1) अक्षेषु वार्षिकेष्विव भास्करः, RV XII. 25
(2) गतिवशात्प्रवर्तिनौ भास्करस्य मधुमाधवाविव, RV XI. 7.
(3) तोयान्तर्भास्करालीव, KS. VI 49

471. भास्वत्
ततः प्रतस्थे कौबेरीं भास्वानिव रघुर्दिशम्, RV. IV. 66.

472. भित्ति
कपोलभित्त्योः, RV. V. 47.

473. भुजगेन्द्र
क्रोधभीमभुजगेन्द्रनिभम्, KS XVII. 19

474. भुजङ्ग
श्यामान्तपूर्वमिव मुक्तविषं भुजङ्गम्, RV. IX. 79.

475. भुजङ्गम
भीमा इव भुजङ्गमाः, KS. XVI. 8.

476 भुजङ्गेन्द्र

भुजङ्गेन्द्रसमानसारे, RV II 74

477 भूधर

(1) कुपितत्रासग्रजलूनपक्षस्य भूधरकुलस्य तुलाम्, KS XVII 29

(2) गुरुसमीरसमीरितभूधरा इव, KS XIV 50

478. भृङ्ग

भृङ्गरुत्व, RV VIII 53

479 भोगिन्

भोगीव मन्त्रेण निरुद्धवीर्यं, RV II 32

480 भ्रमर

(1) भ्रमर इव विभाते कुन्दमन्तस्तुषारम्, AS V 19

(2) विलोलनेत्रभ्रमरै RV VII 11

481 भ्रमरी

भ्रमरी वारणस्येव मदनिस्यन्दरेखयो, RV X 57

482 भ्रूलता

ललितयोपिदभ्रूलताचारुशृङ्गम्, KS II 64

483 मञ्जूषा

मञ्जूषेव रत्नभाण्डम् MA IV 7 Pr

484 मणि

(1) मणिराकरोद्भव प्रयुक्तसंस्कार इव, RV III 18

(2) मणिरिव कृत्रिमरागयोजित, VU II 21

(3) मणौ वज्रसमुत्कीर्णे सूत्रस्येव, RV I 4

(4) वैनतेयशमितस्य भोगिनो
भोगवेष्टित इव च्युतो मणि, RV XI 59

485 मतङ्गज

न कमलिनीं दृष्ट्वा ग्राहमवेक्षते मतङ्गज, MA. III 9 Pr

486 मत्तहस

क्वणितकनककाञ्ची मत्तहसस्वनेषु, RS III 21

487 मत्स्यण्डिका

सीधुपानोद्वेजितस्य मत्स्यण्डिका, MA III 5 Pr.

488 मदन

(1) बाल्यात्परामिव दशा मदन , RV V 63

(2) निग्रहेण मदनस्य प्रतिनिधि , RV XI 13

489 मधु

मधुमन्मथसन्निभ , RV IX 48

490 मधु

मधु नवमनास्वादितरसम् , AS II 10

491 मधुकर

कुन्दक्षेपानुगमधुकरश्रीमुषाम्, MD I 49

492 मधुमथ्

मधुमन्मधुमन्मथसन्निभ , RV IX 48

493 मनोरथ

(1) अन्तरत सिद्धिपथ शब्द स्वमनोरथस्येव, MA I 22

(2) रथेन स्वेनेव पूर्णेन मनोरथेन, RV II 72

494 मन्मथ

मन्मथसन्निभ , RV IX 48

495 मयूरकेका

स्थली नवाम्भ पृषताभिवृष्टा

मयूरकेकाभिरिवाभ्रवृन्दम् , RV VII 69

496 मरकत

मरकतमणिभासा, RS III 21

497 मरुता पालयितृ

मरुता पालयितेव नन्दने, RV VIII 32

498 मरुत्वत्

दिव मरुत्वानिव, RV III 4

499 मरुत्सख

मरुत्सखाभम् , RV II 10

500 मन्यद्रुम

ध्यागाव मन्यद्रुमम् , RV XII 32

501 महामणि

सम्यारोहिलिपिनो महामणिरिव, AS VI 6

502 महाम्बुद

दावानलप्लोषविपत्तिमन्यो
महाम्बुदार्त्कि हरते वनानाम्, KS XII 41.

503. महार्णव

रत्नैरिव महार्णवाः, RV X. 85.

504. महावराह

निवारयामास महावराहः कल्पक्षयोद्वृत्तमिवार्णवाम्भः, RV.VII. 56

505. महासेन

अभियुक्तं महासेनं सैनापत्ये मरुत्वता (इव), VU V. 23.

506. महेन्द्र

(1) महेन्द्राद्रिसमानसारः, RV, VI. 53.
(2) यस्य क्षरत्सैन्यगजच्छलेन
यात्रासु यातीव पुरो महेन्द्रः, RV. VI 54

507. महोक्ष

महोक्षतां वत्सतरः स्पृशन्निव, RV. III. 32.

508. महोदधि

महोदधेः पूर इवेन्दुदर्शनात्, RV. III. 17.

509 महोरग

(1) वपुर्महोरगस्येव करालफणमण्डलम्, RV. XII 98
(2) महोरगः श्वभ्रमिव, VU. I 19.

510. महौषधि

महौषधिर्नक्तमिवात्मभासः, KS. I 30

511. माधवी

पत्राणामिव शोषणेन मरुता स्पृष्टा लता माधवी, AS. III. 7

512. मानदण्ड

पृथिव्या इव मानदण्डः, KS I. 1

513 मानससरस्

द्विरदभोगदूषितं सम्प्रसीददिव मानसं सरः, KS. VIII. 64

514 मारुत

न पादपोन्मूलनशक्ति रंहः
शिलोच्चये मूर्च्छति मारुतस्य, RV. II 34.

515 मालती

(1) अनुभूतमुक्तेव मालतीमाला, MA III Pr

(2) दन्तावभासविशदस्मितचन्द्रकान्ति
फङ्केलिपुष्परुचिरा नवमालती च, RS III 18

516 मुक्ता

मुक्तास्थूलास्तरुकिसलयेष्वश्रुलेशाः पतन्ति, MD II 46

517 मुक्तागुण

मुक्तागुणशुद्धयः, RV XVI 18

518 मुक्ताफल

(1) अश्रुबिन्दून्मुक्ताफलस्थूलतमान् RV VI 28

(2) जलमिव समुद्रशुक्तौ मुक्ताफलता पयोदस्य, MA I 6

(3) मुक्ताफलस्पर्धिषु शीकरेषु, RV XVI 62

(4) मुक्ताफलं वा स्फुटविद्रुमस्थमनुकुर्यात् स्मितस्य, KS I. 44

519 मुक्तायष्टि

इन्द्रनीलैर्मुक्तामयी यष्टिरिवानुविद्धा, RV XIII 54

520 मुक्तावली

मुक्तावली कण्ठगतेव भूमेः, RV XIII 48

521. मुख

धरयुवतिमुखाभम्, RS III 23

522 मूषिक

बिडालगृहीत मूषिक इव, AS VI 27 Pr.

523 मृग

(1) बालमृगाक्षि, KS V 72

(2) मृगायताक्ष, RV XVIII 35

(3) वनान्ते मृगधूर्तका इव, KS XV 41

524 मृगराजशाव

शिलाविभङ्गैर्मृगराजशाव-
स्तुङ्गं नगोत्सङ्गमिव, RV VI 3

525 मृगलेखा

विभ्रदाधिला मृगलेखामुषसीव चन्द्रमा, RV VIII 42

526. मृगाङ्क

मृगाङ्कसदृशेन, VU. IV. 20

527. मृगाङ्गना

अधीरविप्रेक्षितमायताक्ष्या
तया गृहीतं नु मृगाङ्गनाभ्य-
स्ततो गृहीतं नु मृगाङ्गनाभिः, KS I. 46.

528. मृगेन्द्र

मृगेन्द्रगामी, RV. II. 29.

529. मृणाल

(1) मृणालगौरैः, RS. III 4

(2) मृणालसदृशैः, KS VI. 68.

530 मृणालिका

मृणालिकापेलवम् , KS. V. 29.

531. मृणालिनी

मृणालिनी हैममिवोपरागम्, RV. XVI. 7

532. मेघ

(1) अपां विसर्गान्मेघा निदाघग्लपितामिवोर्वीम् , RV. XVI 38.

(2) मेघ इवाश्मवर्षम् , RV XIV. 53.

(3) मेघस्येव शरत्कालो न किञ्चित्पर्यशेषयत् , RV. XII. 79

(4) मेघाः सस्यमिवाम्भोभिः, RV XV. 58.

(5) सान्ध्य इव मेघपरिघः, AS. VII 8. Pr.

533. मेघराजी

विद्युद्दाम्ना मेघराजीव विन्ध्यम् , MA. III. 21.

534. मेरु

(1) या प्राप मेरुद्वितयस्य मूर्ध्नि
स्थितस्य गङ्गौघयुगस्य लक्ष्मीम् , KS. IX. 24.

(2) सर्वातिरिक्तसारेण सर्वतेजोभिभाविना
स्थितः सर्वोन्नतेनोर्वीं क्रान्त्वा मेरुरिव, RV. I. 14.

535. मैथिली

पवनतनयं मैथिलीव, MD. II. 40

536. मोदक

खण्डमोदकसदृशः, VU. III. 6 Pr.

537. मौक्तिक

(1) रत्नान्तरे मौक्तिकसङ्गरम्यः, RS. VI. 7.

(2) सदृशकान्तिरलक्ष्यत मञ्जरीतिलकजालक-
जालकमौक्तिकैः, RV IX. 44.

538. यजमान

उत्पादाय हविर्भोक्तुर्यजमान इवारणिम्, KS VI. 28

539. यम

यमकुबेरजलेश्वरवज्रिणां समधुरम्, RV. IX 24.

540 यमजिह्वा

जिह्वाभोगा यमस्येव, KS XVI. 16.

541 यमुना

(1) अस्थानोपगतयमुनासङ्गमेन, MD I 53.

(2) सङ्गमे दृष्टपूर्वेव यमुना गङ्गया यथा, VU. II. 14.

542 यवाङ्कुर

यवाङ्कुरपाण्डुकपोलशोभी, RV. XIII. 19.

543. यवसूचि

अभ्रगर्भयवसूचिकोमलाः, KS VIII 62

544. यशस्

(1) ददृशुस्तस्य यशः स्थिरमिव सञ्चितम्, RV IV. 50.

(2) यशो शुभ्रं यशो मूर्तमिव, RV. II 69.

545 यादस्

यादोरत्नैरिवार्णवः, RV. I. 16

546 युग

(1) युगपादुच्यः, KS II. 18

(2) युगव्यायतबाहुः, RV. III 34.

547. युगान्तरस्थ

युगान्तरस्थमिवतिलाम्, KS XVII 49

548 योगिन्

योगीव यात्यैः सांतानि विश्वगद्रुम, KS XVII. 47.

549. रक्तकुवलय

रक्तकुवलयपल्लवशोभिना, AS. VI. 18. P1.

550. रक्ताशोक

(1) रक्ताशोकरुचा विशेषितगुणो बिम्बाधरालक्तकः, MA. III. 5.

(2) रक्ताशोकस्तवकसमरागः, VU. IV. 61

551. रजत

रजतशङ्खमृणालगौरैः, RS. III 4

552. रजस्

रजांसि समरोत्थानि तच्छोणितनदीष्विव, RV. XII. 82

553 रजस्वल

श्येनपक्षपरिधूसरालकाः सान्ध्यमेघरुधिरार्द्रवाससः
अङ्गना इव रजस्वला दिशः, RV XI. 60.

554. रत्न

(1) अनाविद्धं रत्नम् (इव), AS II 10

(2) उदधेरिव रत्नानि, RV X. 30.

(3) यादोरत्नैरिवार्णवः, RV I 16.

(4) रत्नच्छायाव्यतिकर इव, MD. I 15

(5) रत्नजातमिव हारसर्पयोः, RV. XI. 68.

555 रत्नशलाका

विदूरभूमिर्नवमेघशब्दा-
दुद्भिन्नया रत्नशलाकयेव, KS. I, 24.

556. रात्रि

आविर्भूते शशिनि तमसा मुच्यमानेव रात्रिः, VU. I. 9

557. रथाङ्ग

रथाङ्गश्रोणिबिम्बया, VU IV. 37.

558. रथाङ्गनामन्

(1) अहं रथाङ्गनामेव प्रिया सहचरीव मे।
अननुज्ञातसम्पर्का धारिणी रजनीव नौ॥ MA. V 9

(2) रथाङ्गनाम्नोरिव भावबन्धनं
बभूव यत्प्रेमपरस्पराश्रयम्, RV. III. 24.

559. रथाश्व

धुरं रथाश्वाविव संग्रहीतुः, MA V. 14.

560. रवि

सहस्रगुणमुत्स्रष्टुमादत्ते हि रसं रविः, RV. I. 18.

561. राजहंसी

(1) मानसराजहंसीं करे दधानस्तनयां हिमाद्रेः, KS. IX. 34.

(2) सूत्रं मृणालादिव राजहंसी VU I. 20.

562. राजीव

प्रफुल्लराजीवमिवाङ्कमध्ये, KS. III. 45.

563. रासभ

रासभकण्ठधूसरम्, KS. XV. 21.

564. रोचना

रोचनागौरशरीरयष्टिः, RV. VI. 64.

565. रोहिणीपति

शारदाभ्रमिव रोहिणीपतिः, KS. VIII 82.

566. लक्ष्मी

(1) तस्मादपावर्तत दूरकृष्टा नीत्येव लक्ष्मीः प्रतिकूलदैवात्, RV VI. 5

(2) लक्ष्मीरिव गुणान्मुखी, RV. XII. 26

567. लता

(1) पुराणपत्रापगमादनन्तरं लतेव सन्नद्धमनोज्ञपल्लवा, RV. III. 7.

(2) लताभिः श्रीरिवार्तवी, VU. I. 14

(3) लतासु तन्वीषु विलासचेष्टितम् (अर्पितम्), KS. V. 13.

(4) सञ्चारिणी पल्लविता लतेव, KS III. 54

(5) सम्पतद्भिः कुसुमैर्लतेव, KS VII 21

(6) स्वमूर्तिलाभप्रकृतिं धरित्रीं
लतेव सीता सहसाजगाम, RV. XIV. 54

568 लवली

लवलीदलपाण्डुराननच्छायम्, VU. V. 8.

569. लोकालोक

प्रकाशश्चाप्रकाशश्च लोकालोक इवाचलः, RV. I. 67.

570 लोध्र

लोध्रपाण्डुना, RV III 2

571 लोध्रद्रुम

अधित्यकायामिव धातुमत्या
लोध्रद्रुमं सानुमतः प्रफुल्लम्, RV II 29

572 लोहिताङ्ग

नक्रमिव लोहिताङ्गं परुषघनच्छेदसम्पृक्तं, VU V 4

573 वज्र

(1) वज्रघोष, RV XVIII. 21
(2) वज्रपरुषस्वनम्, RV XI. 46
(3) वज्रसारा, AS I 10
(4) वनस्पतिं वज्र इव, KS III 74

574 वज्रधर

वज्रधरप्रभाव, RV XVIII 21

575 वज्रपाणि

जडीकृतस्त्र्यम्बकवीक्षणेन
वज्रं मुमुक्षन्निव वज्रपाणिः, RV II 42

576 वज्रिन्

वज्रिणा समधुरम्, RV IX 24

577 वत्स

महोक्षतां वत्सतरः स्पृशन्निव, RV III 32

578 वधू

नवपाणिग्रहणां वधूमिव, RV VIII 7

579 वनज

वनजाक्ष, RV V 73

580 वनस्थली

हिमनिष्यन्दिनी प्रातर्निवातेव वनस्थली, RV XV 66

581 वनिता

सदृशमिष्टसमागमनिर्वृतिं वनितयानितया, RV IX 38

582 वराङ्गना

शुक्लेतररत्नभूषिता वराङ्गनेव, RS II 5

596 वारिधर

(1) गुरुतरा इव वारिधरा, KS XIV 50

(2) प्रभुधरावारिधरधारगभीरघोष, KS XVII 10

(3) शैलानिव प्रचलद्वारिधरो गरिष्ठानद्रि, KS XVII 2

597 वारिमुच्

आदान हि निसर्गाय सतां वारिमुचामिव, RV IV 85

598 विप्र

मूर्तो विप्रस्तपस इव, AS I 30

599 विटप

(1) कोमलविटपानुकारिणौ, AS I 19

(2) फुल्लासनाग्रविटपानिव वायुरुग्णान, RV IX 63

(3) विटपाकारै, RV X 11

600 वितन्त्री

श्रोतुर्वितन्त्रीरिव ताड्यमाना KS I 45

601 विद्या

(1) विद्या प्रबोधविनयानिव, RV X 71

(2) विद्यामभ्यसनेनेव, RV I 88

602 विद्युत्

(1) पयोमुचां पङ्क्तिषु विद्युतेव, RV VI 5

(2) प्रावृषेण्यं पयोवाहं विद्युदैरावताविव, RV I 36

(3) विद्युता धैर्यं दधु, KS XVI 7, 15

603 विद्युत्वत्

(1) विद्युत्वन्तं ललितवनिता (तुलयितुमल), MD II 1

(2) वृष्टिं विद्युत्वानिव चातके, KS VI 27

604 विद्रुम

(1) अधरस्पर्धिषु विद्रुमेषु RV XIII 13

(2) विद्रुमरागताम्रम् RS 6 16

605 विधातृ

विधातप्रतिमेन RV VII 25

RV II 16

583 वरुण

वरुणवासत्रोपमौ, RV XI 53

584 वर्षात्यय

वर्षात्ययेन रुचमभ्रघनादिवेन्दो, RV XIII 77

585 वल्य

शरीरं श्लथवल्यमिव, VU V 8

586 वलाहक

मरुत्सखस्येव वलाहकस्य गतिर्विजघ्ने, RV V 27

587 वल्लकी

प्रतियोजयितव्यवल्लकीसमवस्थाम्, RV VIII 41

588 वसुधा

निर्वृत्तपर्जन्यजलाभिषेका प्रफुल्लकाशा वसुधेव, KS VII 11

589 वसुन्धरा

कल्पिष्यमाणा महते फलाय वसुन्धरा काल इवोप्तबीजा, AS VI 24

590 वह्नि

(1) आदीप्तवह्निसदृशै, RS VI 19

(2) स्फुलिङ्गावस्थया वह्निरेधापेक्ष इव स्थित, AS VII 15

(3) स्वतश्च्युतं वह्निमिवाद्भिरम्बुद, RV III 58

(4) हविषेव वह्निम्, KS VII 43

591 वागर्थ

वागर्थाविव संपृक्तौ पार्वतीपरमेश्वरौ, RV I 1

592 वात्या

वात्ययेव पितृकाननोत्थया, RV XI 16

593 वानर

आलेख्यवानर इव VU II Pr 1

594 वामन

प्रांशुलभ्ये फले लोभादुद्बाहुरिव वामन, RV I 3

595 वायु

(1) गुल्मान् इव वायुरिव, KS XIV 50

(2) वायुरिवाभ्रवृन्दे, RV XVI 25

596 वारिधर

(1) गुरुतरा इव वारिधरा, KS XIV 50

(2) प्रक्षुब्धवारिधरघोरगभीरघोष, KS XVII 10

(3) शैलानिन प्रवलवारिधरो गरिष्ठानद्रि, KS XVII 2

597 वारिमुच्

आदान हि विसर्गाय सतां वारिमुचामिव, RV IV 85

598 विघ्न

मूर्तो विघ्नस्तपस इव, AS I 30

599 विटप

(1) कोमलविटपानुकारिणौ, AS I 19

(2) फुल्लासनाग्रविटपानिव वायुरुग्णान, RV IX 63

(3) विटपाकारे, RV X 11

600 वितन्त्री

श्रोतुर्वितन्त्रीरिव ताड्यमाना, KS I 45

601 विद्या

(1) विद्या प्रबोधविनयाविव, RV X 71

(2) विद्यामभ्यसनेनेव, RV I 87

602 विद्युत्

(1) पयोमुचा पङ्क्तिषु विद्युतेव, RV VI 5

(2) प्रावृषेण्य पयोवाहं विद्युदरावतामिव, RV I 36

(3) विद्युता वैभव दधु, KS XVI 7, 15

603 विद्युत्वत्

(1) विद्युत्वन्त ललितवनिता (तुलयितुम०), MD II 1

(2) वृष्टि विद्युत्वानिव चातके, KS VI 27

604 विद्रुम

(1) अधरस्पर्धिषु विद्रुमेषु RV XIII 13

(2) विद्रुमरागताम्रम्, RS 6 16

605 विधातृ

विधातृप्रतिमेन RV VII 25

606 विधि

श्रद्धेव साक्षाद्विधिनोपपन्ना RV II 16

583 वरुण

वरुणवासवोपमौ, RV XI 53

584. वर्षात्यय

वर्षात्ययेन रुचमभ्रघनादिवेन्दोः, RV. XIII. 77.

585 वलय

शरीरं श्लथवलयमिव, VU V 8

586. वलाहक

मरुत्सखस्येव वलाहकस्य गतिर्विजघ्ने, RV. V. 27

587. वल्लकी

प्रतियोजयितव्यवल्लकीसमवस्थाम्, RV. VIII 41.

588 वसुधा

निर्वृत्तपर्जन्यजलाभिषेका प्रफुल्लकाशा वसुधेव, KS VII. 11.

589. वसुन्धरा

कल्पिष्यमाणा महते फलाय वसुन्धरा काल इवोप्तबीजा, AS. VI 24

590. वह्नि

(1) आदीप्तवह्निसदृशैः, RS VI 19

(2) स्फुलिङ्गावस्थया वह्निरेधापेक्ष इव स्थितः, AS VII 15

(3) स्वतश्च्युतं वह्निमिवाद्भिरम्बुदः, RV. III. 58

(4) हविषेव वह्निम्, KS VII 43

591. वागर्थ

वागर्थाविव संपृक्तौ पार्वतीपरमेश्वरौ, RV. I. 1.

592. वात्या

वात्ययेव पितृकाननोत्थया, RV. XI. 16

593. वानर

आलेख्यवानर इव, VU II. Pr. 1

594 वामन

प्रांशुलभ्ये फले लोभादुद्बाहुरिव वामनः, RV. I. 3

595. वायु

(1) गुरुतरा इव वारिधराः, KS XIV. 50.

(2) वायुरग्वाभ्रवृन्दैः, RV XVI 25

596 वारिधर

(1) गुरुतरा इव वारिधरा, KS XIV 50

(2) प्रक्षुब्धवारिधरघोरगभीरघोष, KS XVII 10

(3) शैलानिव प्रबलवारिधरो गरिष्ठानद्रि, KS XVII 2

597 वारिमुच्

आदान हि विसर्गाय सता वारिमुचामिव, RV IV 85

598 विघ्न

मूर्तो विघ्नस्तपस इव, AS I 30

599 विटप

(1) कोमलविटपानुकारिणौ AS I 19

(2) फुल्लासनाग्रविटपानिव वायुरुग्णान, RV IX 63

(3) विटपाकारै, RV X 11

600 वितन्त्री

श्रोतुर्वितन्त्रीरिव ताड्यमाना, KS I 45

601 विद्या

(1) विद्या प्रबोधविनयाविव, RV X 71

(2) विद्यामभ्यसनेनेव, RV I 85

602 विद्युत्

(1) पयोमुचा पङ्क्तिषु विद्युतेव, RV VI 5

(2) प्रावृषेण्य पयोवाह विद्युदैरावताविव, RV I 36

(3) विद्युतां वैभव दधु, KS XVI 7, 15

603 विद्युत्वत्

(1) विद्युत्वन्त ललितवनिता (तुल्यितुमल) MD II 1

(2) वृष्टि विद्युत्वानिव चातके, KS VI 27

604 विद्रुम

(1) अधरस्पर्धिषु विद्रुमेषु RV XIII 13

(2) विद्रुमरागताम्रम्, RS 6 16

605 विधातृ

विधातृप्रतिमेन RV VII 25

606 विधि

श्रद्धेव साक्षाद्विधिनोपपन्ना RV II 16

607 विन्ध्य

(1) विन्ध्यस्य (मूर्ध्नि) मेघप्रभवा इवाप, RV XIV 8

(2) विन्ध्याद्रि प्रकृताविव, RV XII 31

608 विपणिकन्दु

विपणिकन्दुरिव मे उदराभ्यन्तरं दहति, MA II 13 Pr

609. विभावरी

(1) अपर्वणि ग्रहकलुषेन्दुमण्डला
विभावरी कथय कथं भविष्यति, MA IV 16

(2) यद् प्रदोषे स्फुटचन्द्रतारका
विभावरी यदरुणाय कल्पते, KS. V 44

(3) शरत्प्रसन्नैर्ज्योतिर्भिर्विभावर्य इव ध्रुवम्, RV XVII 35

610 विभावसु

(1) यथा वायुविभावस्वो, RV X 82

(2) विभावसु सारथिनेव वायुना, RV III 37

611 विवस्वत्

(1) तेजासीव विवस्वत, RV. X. 30

(2) व्यभ्रस्येव विवस्वत, RU. XVII 48

612. विषवल्ली

विषवल्लीभि परीतेव महौषधि, RV XII 61

613. विष्णु

श्याम पादो बलिनियमनाभ्युद्यतस्येव विष्णो, MD I 59

614. विहग

क्षुभितविहगश्रेणिरशना, VU. IV 52

615. विहङ्ग

मृनापरिसरचर इव विहङ्ग, MA II 13 Pr

616 वीचि

(1) प्रणयेषु नदीवीचिषु भ्रू विलासान्, MD II 44

(2) वीचिक्षोभभुजयो, RV. XI. 8

617. वृक्ष

वधूर समया विलग्न पारणाविधि
मे वृक्षवृन्दिष्यतिविनयाधन, KS V 22.

618 वृक्षक

सिक्तं स्वयमिव स्नेहाद्वन्ध्यमाश्रमवृक्षकम्, RV. I. 70

619. वृष

(1) वृषस्कन्धः, RV. I. 13 ; XII. 34.

(2) शुभ्रत्रिनयनवृषोत्खातपङ्कोपमेयाम्, MD. I. 54.

620. वृषन्

(1) वृषेव देवो देवानाम्, RV. XVII 77

(2) वृषेव पयसा सारमाविष्कृतमुदन्वता, RV. X 52

(3) वृषेव सीतां तद्ब्रह्मक्षताम्, KS V 61

621. वृषभ

विपणिगत इव वृषभः, MA. IV. 15 Pr.

622. वृष्टि

कक्षाग्निलङ्घिततरोरिव वृष्टिपातः, RV XI 92

623. वेणि

रघूत्तमेन मुक्ता स्वयं वेणिरिव, RV. XIV 12

624. वेणी

स्निग्धवेणीसवर्णे, MD I 18

625. वेणु

वेणुकर्कशपर्वया, RV. XII. 41.

626. वेदि

(1) वेदिर्मध्यतारणयोरिव, RV XII. 93

(2) वेदिविलग्नमध्या, KS. I. 39.

627. वैदूर्य

प्रभिन्नवैदूर्यनिभैः, RS. II 5

628. वैद्युताग्नि

(1) वैद्युतस्याग्नेः वृष्टिसेकाद्दयुति, RV. XVII 16

(2) व्यावर्तितातपरुजः प्रथमाभ्रवृष्ट्या

वृक्षस्य वैद्युत इवाग्निरुपस्थितोऽयम्, VU V. 16

629. व्याली

निदाघार्ता व्यालीव मलयद्रुमम्, RV. XII. 32

630. व्योमन्

(1) व्योम पश्चिमकलास्थितेन्दु वा, RV. XIX 51.

(2) श्रियमतिशयरूपां व्योमतोयाशयानां
वहति विगतमेघं चन्द्रतारावकीर्णम्, RS. III. 21

631. व्रतती

छेदादिवोपघ्नतरोर्व्रतत्यौ, RV. XIV 1.

632. शक्ति

त्रिसाधनाशक्तिरिवार्थमक्षयम्, RV. III. 13

633. शङ्ख

शङ्खमृणालगौरैः, RS 3 4,

634 शची

शचीसमा, RV. III. 13.

635. शतक्रतु

शतक्रतूपमः, RV. III. 38.

636 शतपत्र

(1) अरुणं शतपत्रमिव, MA. III 13 Pr

(2) म्लायमानशतपत्रकृष्णा, VU. IV. 2 Pr.

637. शतमख

मरुतो यथाशतमखम्, RV. IX. 13.

638 शफरी

शफरीं ह्रदशोषविक्लवां प्रथमा वृष्टिरिव, KS IV. 39.

639. शमी

(1) अग्निगर्भां शमीमिव, AS. IV. 4.

(2) शमीमिवाभ्यन्तरलीनपावकाम्, RV. III 9.

640. शर

शरपाण्डुरेण, RV. XIV. 26.

641. शरकाण्ड

(1) पाकभिन्नशरकाण्डगौरयोः, KS. VIII. 74.

(2) शरकाण्डपाण्डुगण्डस्थला, MA. III. 8.

612. शरच्चन्द्र

(1) शरच्चन्द्रमरीचिकोमलम्, AS. VI. 18.

(2) शरच्चन्द्रमरीचिपाण्डुरैः, KS. XIV 4.

613. शरजन्मन्

उमावृषाङ्कौ शरजन्मना यथा, RV III. 23

614. शरद्

(1) मेघस्येव शरत्कालः, RV. XII 79.

(2) संसृज्यमानः शरदेव लोकः, KS. VII. 74.

615. शरदभ्र

(1) शरदभ्रलेखा रन्ध्रेष्विवालक्ष्यनभःप्रदेशा, RV XIII. 56

(2) शरदभ्रशुभ्रैः, KS. XII. 10

616 शरदिन्दु

(1) शरदिन्दुकान्ति वदनम्, MA. II 3

(2) शरदिन्दुनिर्मलम्, RS V. 3

617 शरासन

भग्नं शरासनमिवातिरुषा स्मरस्य, AS. V 22

618 शर्मिष्ठा

ययातेरिव शर्मिष्ठा, AS. IV 7.

619 शर्व

शर्वकल्पः, RV. XI 93

650. शर्वरी

प्रभातकल्पा शशिनेव शर्वरी, RV. III. 2

651 शलभ

पतति परिणतारुणप्रकाशः
शलभसमूह इवाश्रमद्रुमेषु, AS. I 29

652. शशाङ्क

(1) करेण भानोर्बहुलावसाने
सन्धुक्ष्यमाणेव शशाङ्करेखा, KS VII. 8

(2) कुमुदान्येव शशाङ्कः (यथा) बोधयति, AS. V. 29.

(3) क्षणदापायशशाङ्कदर्शनः, RV. VIII. 74.

(4) ग्लपयति यथा शशाङ्कं
न तथा हि कुमुद्वतीं दिवसः, AS. III. 14.

(5) शशाङ्कमिव कौमुदी, RV. XVII. 6.

(6) स्त्रीणां विहाय वदनेषु शशाङ्कलक्ष्मीम्, RS. III. [illegible]

653. शशाङ्करेखा

शशाङ्करेखामिव दिवा, KS. V. 48.

654. शशाङ्कार्ध

शशाङ्कार्धमुखेन पत्रिणा, RV. III. 59.

655. शशिकला

शशिकलामलवीतसूत्रः, VU. V. 19.

656. शशिदिवाकर

(1) दिनात्यये पार्वणौ शशिदिवाकराविव, RV. XI. 82.

(2) लोकमन्धतमसात्क्रमोदितौ रश्मिभिः शशिदिवाकराविव, RV. XI. 24.

657. शशिन्

(1) दक्षस्य शापेन शशी क्षयीव, KS. IX. 17.

(2) वक्रच्छायां शशिनि, MD. II. 44.

(3) शशिन इव दिवातनस्य लेखा
किरणपरिक्षयधूसरा प्रदोषम्, KS. IV. 46.

(4) शशिनमुपगतेयं कौमुदी, RV. VI. 84.

(5) शशिना सह याति कौमुदी, KS. IV. 33.

(6) शशीव पर्याप्तकलो नलिन्याः, RV. VI. 44.

(7) समेघलेशं शशिनश्च बिम्बम् (परिभूय), KS. VII. 16

658. शष्प

शष्पश्यामान्, MD. I. 33.

659. शातह्रद

शातह्रदमिव ज्योतिः, RV. XV. 82.

660. शार्दूल

शार्दूलः पशुमिव, AS. VI. 27.

661. शालि

(1) गर्भशालिसधर्माणः, RV. XVII. 53.

(2) फलिता इव शालयः, RV. XV. 78.

662. शिखरीन्द्र

संवर्तकालनिपतच्छिखरीन्द्रतुल्यः, KS. XVII. 52.

663 शिखिन्

शिखीव शरीरे, VU. II. 12.

664 शिरीष

• (1) पदं सहेत भ्रमरस्य पेलवं
शिरीषपुष्पं न पुनः पतत्रिणः, KS V. 1.

(2) शिरीषपुष्पाधिकसौकुमार्यः, RV. XVIII. 45 ; KS. I. 41 (°र्यौ).

665. शिला

(1) शिलाघने, RV. XI. 18.

(2) शिलापट्टविशालवक्षाः, RV. XVIII 17

(3) शिलोरस्कः, KS. VI. 51

666 शिवा

शिवाघोरस्वनाम्, RV. XII 39.

667 शीतोष्णकिरण

नक्तंदिवं विभज्योभौ शीतोष्णकिरणाविव, MA V 13

668. शुक

(1) शुकमुखछविभिः, RS VI 20.

(2) शुकोदरश्यामम्, VU. IV. 17.

669 शुक्र

पुरः शुक्रमिव प्रयाणे, KS III. 43

670 शृङ्गिन्

शृङ्गीव टङ्कच्छिन्नमनःशिलः, RV XII 80

671. शेष

रसातलादिवोन्मग्नं शेषं स्वप्नाय शार्ङ्गिणः, RV. XII. 70

672. शेषा

शेषामिव भर्तुराज्ञामादाय मूर्ध्ना, KS. III. 22.

673. शैल

(1) युगान्तवातचलिताः शैला इव, KS. XVI. 30.

(2) विहारशैलानुगतेव नागैः, RV. XVI 26

(3) शैलगुरुम्, RV XI 28
(4) शैलसारम्, RV XI 45
(5) शैलोदग्रा:, MD II 13
(6) शैलोपमः, RV V 16

674 शोण
भागीरथीं शोण इव, RV. VII 36.

675 श्मशानशूल
श्मशानशूलस्य न यूपसत्क्रिया, KS V 73

676 श्यामा
(1) श्यामा लता: कुसुमभारनतप्रवाला:
स्त्रीणां हरन्ति धृतभूषणबाहुकान्तिम् RS III 18
(2) श्यामाविटपसदृशम्, MA II 6
(3) श्यामास्वङ्गम्, MD II 44

677 श्रद्धा
श्रद्धेव साक्षाद्विधिनोपपन्ना (वर्मा) RV II 16

678 श्री
(1) एनं समुपस्थिता पार्थिवश्रीर्द्वितीयेव शरत्, RV IV. 14
(2) रुपिणीं श्रियमिव, RV XI 47

679 श्रुति
श्रुतेरिवार्थं स्मृति, RV II 2

680 श्वन्
श्वान प्रमत्ता इव कार्तिके निशि KS XV 41

681 षट्पद
नहि प्रफुल्लं सहकारमेत्य वृक्षान्तरं काङ्क्षति षट्पदाली, RV. VI 69

682. षण्मुख
षण्मुखविक्रम:, RV. XVII 67

683 संसार
संसारमिव निर्मम, RV XII 40

684. संस्कार
फलानुमेया प्रारंभा संस्कारा: प्राक्तना इव, RV. I. 20.

685. सगर

अंशुमतेव सगरः (प्रत्याहृताश्वः) MA V. 15. Pr.

686. सन्ध्या

(1) दिनक्षपामध्यगतेव सन्ध्या, RV. II 20.
(2) बलाहकच्छेदविभक्तरागा-
मकालसन्ध्यामिव, KS I 4
(3) विरक्तसन्ध्याकपिशम्, RV. XIII. 64
(4) सन्ध्येव शशिनं नवम्, RV I. 80.
(5) सन्ध्योदयः साभ्र इव, RV. XV 58

687. सन्ध्यापयोद

सन्ध्यापयोदकपिशाः, AS. III. 24

688 सन्ध्याभ्र

सन्ध्याभ्रकपिशः, RV XII 28.

689. सप्तच्छद

सप्तच्छदक्षीरकटुप्रवाहम्, RV V 48.

690. सप्तसप्ति

उच्छेत्तुं प्रभवति यन्न सप्तसप्ति-
स्तन्नैशं तिमिरमपाकरोति चन्द्रः, AS VI 30

691. समुद्र

(1) यथाचन्द्रसमुद्रयोः, RV. X 82.
(2) वाङ्मयं नदीमुखेनेव समुद्रम्, RV III 28.

692. संपद्

सम्यक्प्रयोगादपरिक्षतायां
नीताविवोत्साहगुणेन सम्पत्, KS. I. 22

693. संयमिन्

इन्द्रियाख्यानिव रिपूंस्तत्त्वज्ञानेन संयमी, RV. IV. 60.

694. सरघा

सरघाव्याप्तैः सक्षौद्रपटलैरिव, RV. IV 63.

695. सरस्

(1) भाति किञ्चिदिव शेषवत्सरः, KS. VIII. 37.
(2) सर इव प्रफुल्लपद्मं कुमुदवनप्रतिपन्ननिद्रम्, RV. VI 86.

696. सरस्वती

नदीमिवान्तःसलिलां सरस्वतीम्, RV. III. 9.

697. सरित

(1) तरुवृतां पथिकस्य जलार्थिनः
सरितमारसितादिव सारसात्, MA. III. 6.

(2) सरिद्विहंगैरिव लीयमानैः, KS. VIII. 21.

698. सरोज

(1) धाराभिरातप इवाभिहतं सरोजम्, MA. V. 3.

(2) प्लुष्टो हिमेनेव सरोजकोशः, KS IX 17

699. सरोरुह

(1) पादसरोरुहाग्रे, KS IX. 27.

(2) सरोरुहाक्ष्याः, KS. IX 27.

700. सर्प

(1) न तु सर्प इव त्वचम्, RV. VIII. 13.

(2) सर्पस्येव शिरोरत्नम्, RV. XVII. 63.

(3) सुप्तसर्प इव दण्डघट्टनात्, RV XII 71

701. सर्पाधिराज

सर्पाधिराजोरुभुजः, RV. XIV. 31

702. सलिल

(1) प्रसन्नचेतस्सलिल, KS. VII. 73.

(2) बिसिनीपत्रगतमिव सलिलम्, MA V 6. Pr

703. सलिलनिधि

सलिलनिधिरिव प्रतिक्षणं मे
भवति स एव नवो नवोऽयमक्ष्णोः, MA. I. 11.

704 सवितृ

(1) नृसविता, RV. IX. 50.

(2) स राज्यं गुरुणा दत्तं प्रतिपद्याधिकं बभौ
दिनान्ते निहितं तेजः सवित्रेव हुताशनः, RV. IV. 1

(3) सविता बोधयति पङ्कजान्येव, AS. V. 27.

(4) सवितेयोर्गो मार्गापुत्ररुद्दर्शिनी, RV. XVII. 2.

705 सस्य

(1) अन्तर्गतफलारम्भा सस्यानामिव सम्पद्, RV X 59

(2) सुवृष्टियोगादिव जीवलोक
सस्येन सम्पत्तिफलोन्मुखेन, RV XVIII 2

706 सहकार

(1) अप्रतर्क्यविधियोगनिर्मिता
माम्रतेव सहकारता ययौ, KS VIII 78

(2) नहि प्रफुल्लं सहकारमेत्य
वृक्षान्तरं काङ्क्षति षट्पदाली, RV VI 69

(3) परिगृह्णाण गते सहकारता
त्वमतिमुक्तलताचरित मयि, MA IV 13

(4) फलेन सहकारस्य पुष्पोद्गम इव, RV IV 7

707 सहस्रपत्र

गवाक्षा सहस्रपत्राभरणा इव, KS VII 62, RV VII 11

708 सहस्रलोचन

तैजसस्य धनुष प्रवृत्तये
तोयदानिव सहस्रलोचन RV XI 43

709 सागर

(1) तितीर्षुर्दुस्तरं मोहादुडुपेनास्मि सागरम् RV I 2

(2) शिखरिणामिव सागरमापगा, RV IX 17

(3) सागरधीरचेता, RV XVIII 4

(4) सागरादनपगा हि जाह्नवी
सोऽपि तन्मुखरसैकनिर्वृति, KS VIII 16

710 सागराम्बरा

निधानगर्भामिव सागराम्बराम्, RV III 9

711 सामदान

सामदानविधिभेदविग्रहा
सिद्धिमन्त इव, RV XI 55

712 साम्परायवसुधा

साम्परायवसुधा सशोणित मण्डलाग्रमिव, KS VIII 54

713 साल

सालप्रांशु, RV I 13

714 सितपङ्कज

माला सितपङ्कजानामिन्दीवरैरुत्खचितान्तरेव, RV XIII 54

715 सितोत्पल

सितोत्पलाभाम्बुदचुम्बितोपला, RS II 16

716 सिद्धाश्रम

सिद्धाश्रमं शान्तमिवेत्य सत्त्वै-
र्नैसर्गिकोऽप्युत्ससृजे विरोध, RV VI 46

717 सिद्धि

स्वसिद्धिं नियमैरिव, RV XV 74

718 सिन्धु

(1) कूलकपेव सिन्धु प्रसन्नमम्भस्तटतरु च, AS V 21

(2) मार्गाचलव्यतिकराकुलितेव सिन्धु, KS V 85

(3) सिन्धुस्त्यादिव आत्मा सरक्षित सुह्मं
वृत्तिमाश्रित्य वैतसीम्, RV IV 35

719 सुधर्मा

सुधर्मानवमाम्, RV XVII 27

720 सुमेरु

(1) इद्धधातो सुमेरुशृङ्गस्य समत्वम्, KS XII 9

(2) पाद सुमेरोरिव वज्रभिन्नम्, RV V 30

721 सुर

सुरोपम, MA V 2

722 सुरगज

(1) योधितो राजहसै
सुरगज इव गाङ्ग सैकत सुप्रतीक, RV V 75

(2) सुरगज इव दन्तै (चकासे) RV X 86

(3) सुरगज इव बिभ्रत्पद्मिनीं दन्तलग्नाम् KS III. 76

(4) सुरगज इव व्योम्नि पश्चार्धलम्बी, MD I 53

723 सुरद्विप

सुरद्विपानामिव सामयोनि (वंश), RV XVI 3

725 सुरराजवृक्ष

लक्ष्म्येव सार्धं सुरराजवृक्ष, RV XVI 79

726 सुरसरित्

सुरसरिदिव तेजो वह्निनिष्ठ्यूतमैशम्, RV II 75

727 सुवर्णसूत्र

पुरोऽनलस्रैर्हरदृष्टिपातैः
स्सुवर्णसूत्रैरिव कृष्यमाणम्, KS VII 50

728 सूर्य

(1) उदिते सूर्ये मेरौ कल्पतरोरिव RV XVII 26

(2) सूर्य इवोदित, RV XVII 74

(3) सूर्यं सवर्धयत्यग्निमग्निस्सूर्यं स्वतेजसा, VU V 20

(4) सूर्ये तपत्यावरणाय दृष्टेः कल्पेत लोकस्य कथ तमिस्रा, RV V 13

729 सूर्यकान्त

(1) ज्योतिरिन्धननिपाति भास्करात्सूर्यकान्त इव, RV XI 21

(2) स्पर्शानुकूला इव सूर्यकान्ता
स्तदन्यतेजोऽभिभवाद्वमन्ति, AS II 7

730 सेनानी

सेनान्यमालीढमिवासुरास्त्रै, RV I 37

731 सोपान

(1) आरोहणार्थं नवयौवनेन
कामस्य सोपानमिव प्रयुक्तम्, KS I 39

(2) समारुरुक्षुर्दिवमायुष क्षये
ततान सोपानपरम्परामिव RV III 69

732 सोम

(1) नृसोम, RV V 59

(2) पर्यात्यये सोम इवोष्णरश्मे, RV VII 33

(3) सोम इव द्वितीय, RV XVIII 27

(4) सोमसमद्युति, RV IX 15

733 सौरनाडी

सौरीमिरिव नाडीभिरमृतमय, RV X 58

734. स्तन

(1) मध्ये श्यामः स्तन इव भुवश्शेषविस्तारपाण्डुः, MD. I. 18

(2) सगर्भप्रमदास्तनप्रभैः, RS II 2

(3) स्तनाविव दिशस्तस्याः, RV. IV. 51.

(4) स्तनाभिरामस्तवकाभिनम्राम्, RV. XIII. 32

735. स्तवक

स्तनाभिरामस्तवकाभिनम्राम्, RV. XIII. 32.

736 स्त्री

(1) स्त्रियः सुदुग्धा इव जातविभ्रमाः, RS. II. 7

(2) स्त्रीव कान्तपरिभोगमायतम्, RV. XI 53.

(3) स्मितचारुतराननाः

स्त्रिय इव श्लथशिञ्जितमेखलाः, RV. IX 37

737. स्त्रीनख

स्त्रीनखपाटलम्, VU II. 7.

738 स्थलकमलिनी

साभ्रे ऽह्नीव स्थलकमलिनीं न प्रबुद्धां न सुप्ताम्, MD. II. 32

739. स्नुषा

पुत्रभोग्यया स्नुषयेवाविकृतेन्द्रियः श्रिया, RV VIII. 14.

740. स्फटिक

(1) अच्छस्फटिकविशदम्, MD. I 53

(2) स्फाटिकशैलसोदरम्, KS XIV. 5

741 स्मर

पुष्पचापमिव पेशलं स्मरः, RV XI 45

742 स्मित

अधरोष्ठलीलास्मितं सदृशनार्चिरिव, RV. V 70

743. स्मृति

श्रुतेरिवार्थं स्मृति, RV II 2.

744 स्रज्

स्रजमपि शिरस्यन्धः क्षिप्तां धुनोत्यहिशङ्कया, AS VII 24.

745. स्रोतस्

(1) पुरःप्रतिहतं शैले स्रोतः स्रोतोवहो यथा, AS. II. 17.

(2) स्रोतसेवोह्यमानस्य प्रतीपतरणं महत्, VU. II. 5.

746. स्रोतोवहा

(1) महीधरं मार्गवशादुपेतं स्रोतोवहा सागरगामिनीव, RV VI 52.

(2) स्रोतोवहां पथि निकामजलामतीत्य
जातस्सखे प्रणयवान् मृगतृष्णिकायाम्, AS. VI 16.

747. स्वर्ग

स्थानान्तरं स्वर्ग इव, KS V. 3 II

748. स्वर्गापगा

स्वर्गापगाजलमहौघसहस्रलीलाम्, KS XVII 28

749. स्वस्तिवाचनिक

बुभुक्षितेन स्वस्तिवाचनिकमिव, *VU II. 12 Pr*

750 स्वाहा

अन्वासितमरुन्धत्या स्वाहयेव हविर्भुजम्, RV I 55

751. हंस

(1) समुद्रगारूपविपर्ययेऽपि सहंसपाते इव लक्ष्यमाणे, *KS VII 42*

(2) हंसगतिः, VU IV 20.

(3) हंसमाला शरदीव गङ्गाम्, KS I 30

(4) हंसरुतं भजद्भिः, RS IV 4

(5) हंसरुतानुकारिभिः, RS. I 5.

(6) हंसैर्जिता गतिरङ्गनानाम, RS III. 17

(7) हंसो हि क्षीरमादत्ते तन्मिश्रा वर्जयत्यपः, AS. VI. 28.

752. हंसवचन

कामं च हंसवचनं मणिनूपुरेषु, RS. *III*. 25

753. हरसूनु

हरसूनुसन्निभः, RV. XI 83.

754 हरि (इन्द्र, विष्णु)

(1) हरिप्रभावः, RV. IX. 57.

(2) हरिरिव दोर्भिः, RV. X. 86.

755. हरि (सिंह)

प्रतिशब्दो हि हरेर्हिनस्ति नागान्, VU. I. 17.

756 हरिण

(1) आत्मसदृशेक्षणवल्लभाभि हरिणाङ्गनाभि, AS I 24

(2) ये (हरिणा) त्रिलोचनैस्त्वाक्षिसादृश्यमिव प्रयुञ्जते, KS V 35

(3) व्याधजनगीतगृहीतचित्तया हरिण्या इव, MA III 19 P.

757 हरिदश्व

हरिदश्वधामा RV XVIII 23

758 हरिदीश्वर

दिशो हरिद्भिर्हरितामिवेश्वर, RV IX 30

759 हरिहय

भुवमुपगतो विनिनीपुरिव प्रजा हरिहय, RV IX 18

760 हलभृत्

असन्यस्ते सति हलभृतो मेचके वाससीव, MD I 61

761 हविभुज्

सहज तेजो हविषेव हविर्भुजाम्, RV X 79

762 हव्यवाह

आच्छादितस्तृणचयानिव हव्यवाह, KS XVII 4

763 हसित

सविभ्रमवधूहसितावदातै, RS VI 23

764 हस्त

प्रदक्षिणार्चिर्व्याजेन हस्तेनेव जय ददौ, RV IV 25

765 हस्तिन्

भक्तिभिर्बहुविधाभिरर्पिता

भाति भूतिरिव मत्तहस्तिन, KS VIII 69

766 हारगुलिका

निर्धौतहारगुलिकाविशदम् RV V 70

767 हिमाद्रि

गङ्गाप्रपातोज्झितमुष्णतप्त हिमाद्रिनिस्यन्द इव, RV XIV 3

768 हिमांशु

(1) कान्तिर्हिमांशोरिव, RV VI 17

(2) पर्याप्तपीतस्य सुरैर्हिमांशो

कलाक्षय श्लाघ्यतरो हि वृद्धे, RV V 16

(3) प्राचीमूले तनुमिव कलामात्रशेषां हिमांशो:, MD. II. 29

(4) हिमांशोरन्यां कलां दर्श इवौषधीषु, RV. XIV. 80

769 हिरण्यरेतस्

तरुणं हिरण्यरेता इव सानिः, RV. XVIII 25

770. हुतभुज्

नैशम्यान्निर्हुतभुज इव च्छिन्नभूयिष्ठधूमा, VU. I. 9

771. हुताशन

(1) दिनान्ते निहितं तेजः सवित्रेव हुताशन:, RV IV 1

(2) हुतहुताशनदीप्ति:, RV. IX 40

772 हेमन्

हेम्नः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिश्श्यामिकापि वा, RV I 10

773. हेमप्राकार

छिन्नार्यं हेमप्राकारं कुर्वद्भिरिव वानरैः, RV XII 71

774 हेमरेखा

निकषे हेमरेखेव, RV XVII 46

775. हेमलता

हैमी फलं हेमगिरेर्लतेव, KS XI 26

776 ह्रद

(1) सुतमीन इव ह्रद, RV I 72

(2) ह्रदाः प्रसन्ना इव गूढनक्रा:, RV VII 30

INDEX OF THE UPAMĀS

ANIMALS

AQUATIC

BIRDS

DOMESTIC

ककुद्मत् (1), (bull), RV XIII. 47
महोक्ष (2), RV III 32
वृष (3), RV I 13, XII 34
ऋषभ (4), MA IV 15 Pr
धुर्य (beast of burden), KS VI 76
वत्स (calf), RV III 32
रासभ (ass), KS XV 21
श्वन् (dog), KS XV 41
इभ (1) (elephant), KS XIII 22
करिन्, (2) RV III 3, 37, XVI 78
कुञ्जर (3) RS II 1, KS I 7
गज (4), MD I 2, 19, RV XVIII 5
दन्तिन् (5), RV I 70, IV 33
द्विप (6), RV XIX 11
द्विरद (7), RV IV 4, 39
नाग (8), AS II 4
मतङ्गज (9), MA III 9 Pr
हस्तिन् (10), KS VIII 69
कलभ (*young elephant*), RV *III 32*, MD *II* 24
गन्धद्विप (a kind of elephant)[1] RV XVII 70
द्विपेन्द्र (1) (elephant king), RV II 7 III 32, XIV 38, XIV 68, AS V 5
नागेन्द्र (2), KS I 36
आलान (the post to which an elephant is tied) RV I 70
करभ (trunk of an elephant), RV VI 82, XIII 18, 53, AS III 18
द्विरदरदन (tusk of an elephant), MD I 61

INSECTS

खद्योत (fire fly), MD II 24
द्विरेफ (1) (black bee), MA III 5, RV VI 7
भृङ्ग (2), RV VIII 53
भ्रमर (3), AS V 19, RV VII 11, X 57

1 It is a particular kind of elephants whose very smell is unbearable to other elephants

मधुकर (4), MD I 49
षट्पद (5), RV VI 69
पतङ्ग (grasshopper), III KS 64
शलभ (locust), AS I 29
पिपीलिका (ant), MA III 12 (Pr)
सरघा (bee), RV IV 63
क्षौद्रपटल (honey comb), RV IV 63

SERPENTS

आशीविष (1), RV III 57
उरग (2), RV XII 5
पन्नग (3), AS VI 31
फणिन् (4), KS II 21
भुजग (5), RV IV IX 79
भुजङ्गम (6), KS XVI V
भोगिन् (7), RV II 32
व्याल (8), RV XII 32
सर्प (9), RV VIII 13, XI 71, XVII 63
भुजगेन्द्र (10), (king of serpents), RV II 74
नागाधिराज (11), RV XIV 31
महोरग (large serpent) RV XII 98, Vu I 19
कृष्णसर्प (black serpent), AS VII 18

WILD

कृष्णसार (black antelope), VU IV 56
चमरी (female yak), KS I 48
चमर (the bushy tail of the yak) RS III 4
मूषक (rat), AS VI 27 (pr)
मृग (1) (deer), RV XVIII 35, KS I 46, V 27, XV 41
हरिण (2), AS I 24, KS V 13, 35
हरिणी (3), (female deer), MD II 18, 44, MA III 19 (pr)
[illegible] (cub), RV VI 3
मृगेन्द्र (1) (lion), RV II 29
हरि (2), VU I 17
[illegible] (monkey) VU II (pr)
शार्दूल (tiger), AS VI 27
शिवा (jackal), RV XII 39

मधुकर (4), MD I 49
षट्पद (5), RV VI 69
पतङ्ग (grasshopper), III KS. 64
शलभ (locust), AS I 29
पिपीलिका (ant), MA III 12 (Pr)
सरघा (bee), RV IV 63
क्षौद्रपटल (honey comb), RV IV 63

SERPENTS

आशीविष (1), RV III 57
उरग (2), RV XII 5
पन्नग (3), AS VI 31
फणिन् (4), KS II 21
भुजग (5), RV IV IX 79
भुजङ्गम (6), KS XVI V
नागिन् (7), RV II 32
व्याल (8), RV XII 32
सर्प (9), RV VIII 13, XI 71, XVII 63
भुजगेन्द्र (10), (king of serpents), RV II 74
फणाधिराज (11), RV XIV 31
महोरग (large serpent) RV XII 98, Vu I 19
कृष्णसर्प (black serpent), AS VII 18

WILD

कृष्णसार (black antelope), VU IV 56
चमरी (female yak), KS I 48
चमर (the bushy tail of the yak) RS III 4
मूषक (rat), AS VI 27 (pr)
मृग (1) (deer), RV XVIII 35, KS I 46, V 27, XV 41
हरिण (2), AS I 24, KS V 13, 35
हरिणी (3), (female deer), MD II 18, 44, MA III 19 (pr)
मृगराजशाव (cub), RV VI 3
मृगेन्द्र (1) (lion), RV II 29
हरि (2), VU I 17
वानर (monkey), VU. II (pr)
शार्दूल (tiger), AS VI 27
शिवा (jackal), RV XII 39

ART

MUSIC

वल्की (Vina or lute), RV VIII 41
वितन्त्री (Vina with broken chords), KS I 45

PAINTING

आलेख्य (picture), RV III 15
चित्र (2), KS I 32, VU IV 73

BODY

अन्गुली (finger), RV I 28
अलक (lock of hair), VU III 6, MD I 65
आनन (1) (face), VU IV 40
मुख (2), RS III 23
करतल (palm of the hand), MA III 4
केश (hair), KS VIII 63
वेणि (1) (braid of hair), RV XIV 12, MD I 18
प्रवेणी (2), RV XV 30
नखक्षत (nail mark), RV IX 31, KS III 29
स्त्रीनख (nail of a woman), VU II 7
निम्ब (hip), RV IV 52
पाणि (1) (hand), RV IX 35
हस्त (2) RV IV 25
बाष्प (tears), RV VIII 35
भ्रूलता (the creeper like eye brow), KS II 64
स्तन (breasts), RS II 2, MD I 18, RV IV 51

CELESTIAL BODIES

MOON

इन्दु (1), RV I 12, II 68, VI 31, 52 69 XII 28, XIII 77, XV 54, XVIII 35, KS I 3, IX 19, XI 22, 26, 43, XIII 13, VU II 9, V 21, MA I 18 MD II, 20, KS IV 5, RS IV 2
उडुपति (2), RV XIX 34
ओषधिनाथ (3) RV II 73
चन्द्र (4), RV IV 18, V 61, VII 19 X 82, XII 36, XIV 84, XIX 48, KS I 43, VII 73,

VU I 12, (Pr) 12, II 9 (Pr) III 16, RS III 17, MA I 13
चन्द्रमस् (5) KS I 25, RV I 46, VIII 42, XIII 56, XVII 30
तमोनुद् (6), RV III 33
तारापति (7), RV XIII 76
त्रियामारमण (8), KS XIII 8
द्विजराज (9), RV V 23
नक्षत्रनाथ (10), RV VI 66
मृगाङ्क (11), VU IV 20
(13) रोहिणीपति, KS VIII 82
शशाङ्क (12), RV VIII 74, XVII 6, AS III 14, V 27, RS III 25, KS VII 8
शशिन् (14), KS IV 33, 46, VII 16, IX 17, RV VI 44, 84, XI 24, 82, MD II 44
सोम (15), RV V 59, VII 33, IX 15, XVIII 27
हिमांशु (16), RV V 16, VI 47, XIV 80
नवेन्दु (1) (young moon), RV XVIII 37
नवशशिन् (2), RV I 80
प्रतिपच्चन्द्र (3), RV VIII 65
बालचन्द्रमस (4), बRV III 22
बालेन्दु (5), VU IV 65
पर्वणचन्द्र (full moon), KS XI 21
शारदेन्दु (autumnal moon) (1) RS V 5, MA II 3
शरच्चन्द्र (2), KS XIV 4, AS VI 18
चन्द्रकला (1) (moon digit), KS X 60
शशाङ्करेखा (2), KS V 48
शशाङ्कार्ध (3), RV III 59
शशिखण्ड (4), VU V 19
हिमांशुखण्ड (5), MD II 29
इन्दुबिम्ब (orb of the moon) RV XIII 38
उपराग (eclipse), AS VII 22
कौमुदी (1) (moon light), RV VI 85, VIII 37, VU II 15
ज्योत्स्ना (2), MA II 13 (Pr)
चन्द्ररश्मि (moon rays) KS I 13, XII 20, RS V 3
चन्द्रामृत (nector of the moon), RV II 39
[illegible] (1) (reflection of the moon), RV VII 61

प्रतिमाचन्द्र (2), RV. X. 65.
मृगलेखा (the sign of a deer), RV. VIII. 42.

PLANETS[1]

ज्योतिस् (planet), KS. II. 19.
अङ्गारक (1), (Mars), MA. III. 22 (Pr.).
लोहिताङ्ग (2), VU. V. 4.
ग्रह (planet), RV. VII. 2.
बुध (Mercury), VU. V. 21.
शुक्र (Venus), KS. III. 43.

STARS

उडु (star), RV. XVI. 65
चित्रा (a constellation), RV. I. 46.
धूमकेतु (a comet), KS. II. 32.
ध्रुव (the polar star), RV. XVIII. 34.
पुनर्वसु (the two stars, Castor and Pollux), RV. XI. 36.
पुष्य (the 6th lunar asterism), RV. XVIII. 32.

SUN

अंशुमत् (1), RV. XV. 10.
अरुण (2), AS. I. 29.
अरुणाग्रसर (3), RV. IX. 6.
अर्क (4), RV. V. 35, VIII. 15, AS. 4. 19
अहर्पति (5), RV. 10. 54.
उष्णकिरण (6), MA. V. 13.
उष्णतेजस् (7), RV. VI. 32
उष्णदीधिति (8), RV. VIII. 30.
उष्णरश्मि (9), RV. V. 4, VII. 33
गभस्तिमत् (10), RV III. 37.
घर्मदीधिति (11), RV. XI. 64.
घर्मांशु (12), AS. V. 14.
चण्डांशु (13), KS. XVI. 7, 17
दशरश्मिशत (14), RV. VIII. 29.
दिनपति (15), KS. X. 60.
दिवाकर (16), RV. XI. 24, 82.

1 For the moon and the sun see the respective words

दीधितिमत् (17), KS II 2, VII 69
निदाघधामन् (18), KS XV 34
प्रभाप्रभु (19), KS XVII 23
भास्कर (20), RV XI 7, XII 25, KS VI 49
भास्वत् (21), RV IV 66
रवि (22), RV I 18
विवस्वत् (23), RV X 30, XVII 48
सप्तसप्ति (24), AS VI 30
सवितृ (25), RV IV I, IX 50, XVII 2, AS V 27
सूर्य (26), RV V 13, XVII 74, VU V 20
हरिदश्व (27), RV XVIII 23
हरिदीश्वर (28), RV III 30
तरुणार्क (1), (New rising Sun), KS III 54
बालारुण (2), KS III 30, V 8
बालार्क (3), RV XII 100
अरुणराग (the reddish colour of morning), RV IX 43
अर्चिस् (ray), KS I 38
उस्र (beam), RV IV 66
छाया (shadow), RV II 6, XVI 6
बालातप (morning sun shine), RV IV 61, X 9
सूरनाडी (solar ray), RV X 58

LOTHING

चीनांशुक (china silk), AS I 31
पत्रोर्ण (a silk garment), MA V 12

LOUDS

अभ्र (1) (cloud), RV VII 69
अम्बुद (2), RU III 58
नवाम्बुद (new cloud), KS XIV 36
महाम्बुद (big cloud), KS XII 41
अम्बुधर (3), KS IV 43
अम्बुवाह (4), KS III 48
अम्भोद (5), KS XII 49
अम्भोधर (6), KS XIV 9
शरदभ्र (autumnal cloud), KS XII 10, RV XIII 56
सन्ध्याभ्र (evening cloud), RU XII 28

घन (7), RV IV 29, KS VII 51, XVI 22
जलद (8), KS XVII 35
जीमूत (9), RV XVII 72
तोयद (10), RV VI 65, XI 43, VU I 15
पयोद (11), KS XVII 38
नीलपयोद (blue cloud), KS VII 39
सन्ध्यापयोद (evening cloud), AS III 24
पयोमुच् (12), RV VI 5
पयोवाह (13), RV I 36
पर्जन्य (14), RV XVII 15
मेघ (15), MA III 21, AS VII 8 (Pr), RV XII 79, XIV 53, XV 58, XVI 38
बलाहक (16), RV V 27
वारिधर (17), KS XIV 50, XVII 2, 10
वारिमुच् (18), RV IV 85
विद्युत्वत् (19) KS VI 27
अचिरशोचिस् (1), (lighting), KS XII 18
तडित् (2), RV VI 64, MD II 17, KS IV 33, V 25, XIV 36
विद्युत् (3), MD II 1, VU V 16, KS XVI 7, 15, RV I 36 VI 5, XVII 16
शतह्रदा (4), RV XV 82
अमरधनुस् (1), (rainbow), MD II 15
इन्द्रचाप (2), MD II 1
इन्द्रायुध (3), RV VII 4, XII 79
त्रिदशायुध (4), R IX 54
अवग्रह (drought), RV XII 29
गर्जित (thunder), KS II 52
दिव्यपयस् (1), (rain) RV X 17
वृष्टि (2), RV XI 92
निर्घात (hurricane), RV IX 64
वज्र (thunder bolt), KS III 74, RV XI 46, XVIII 21

DISEASE AND MEDICINE

आतुर (patient), VU III 14 (Pr)
औषध (medicine), RV I 28, KS II 48

EARTH

क्षिति (1) (earth), RV XV 13, XIX 57.
वसुधा (2), KS VII. II.
वसुन्धरा (3), AS VI 24
सागराम्बरा (4), RV III. 9

FIRE

अग्नि (1), RV I 10, V 25, VII 20, XIX 1, RS I.16, AS VI 31
अनल (2), RV IX 15, XVIII 5, KS VI 48
कृशानु (3), RV II 49
कृष्णवर्त्मन् (4), RV XI 42
ज्वलन (5), KS VIII 91
धूमकेतन (6), RV XI 81
मरुत्सख (7), RV II 10
वह्नि (8), RV III 58, KS VII 43, RS VI 19, AS VII 15
विभावसु (9), RV III 37, X 82
शिखिन् (10), VU 11 12
हविर्भुज् (11) RV X 79
हव्यवाह (12), KS XVII 4
हिरण्यरेतस् (13), RV XVIII 25
हुतभुज् (14), VU I. 9
हुताशन (15), RV. IV 1, IX 40
और्व (Submarine fire), RU IX 82
कल्पान्तकालदहन (1), (the destructive fire at the end of the world), KS XVII 37.
कालानल (2), KS XVII 41
युगान्तदहन (3), KS XVII 49
चिताग्नि (the fire of a funeral pile), RV XV 16
त्रेताग्नि (the three sacred fire), RV XV 35
अलात (a fire brand), VU V 2
दशा (wick), KS IV 30
दीप (1), (lamp), RV V. 37, XIX 51, MA I 9, KS I 28, IV 30
प्रदीप (2), RV XIX 53, KS. III 48, XV. 1.

ज्वाला (flame), RV. XV. 16.
दीपशिखा (flame of a lamp), RV. VI. 66.
धूम (*smoke*), RV. VII. 43.

FLOWERS

अब्ज (lotus), (1), RV. IV. 61.
अम्बुज (2), KS. XI. 25, XIV. 13 ; ṚS. III. 20 ; IV. 4. 5.
अम्बुरुह (3), ṚS. VI. 7 ; MA. III. 17.
अम्भोज (4), KS. V. 52.
अम्भोरुह (5), ṚS. III. 17.
अरविन्द (6), ṚS. IV. 13 ; RV. VI. 66, XIV. 50; KS. I. 32. IX. I, IX. 20, XIII. 17, XVII. 49.
कमल (7), RV. III. 36 ; KS. V. 21, XVII. 40 ; MD. I. 50, II 23 ; MA. V. 6 ; VU. II. 12 (Pr), IV. 72 ; ṚS. V. 13.
कुशेशय (8), RV. VI. 18, XVIII. 4.
तामरस (9), RV. VI. 37, IX. 12.
नलिन (10), RV. XVIII. 5
पङ्कज (11), RV. III. 8, VIII. 55, XV. 52. XIX. 8 ; KS. V. 9 ; ṚS. V. 5 ; AS. VII. 16 ; MA. II. 10.
पद्म (12), RV. III. 17, IV. 37, 60, V. 68, IX. 80 ; ṚS. IV. 14 ; AS. III. 18 ; KS. V. 27, VII. 16. XII. 35.
पुण्डरीक (13), RV. IV. 17, X. 9 ; KS. VIII. 58 ; MA. IV. 6.
पुष्कर (14), RV. XVIII. 37.
राजीव (15), KS. III. 45.
वनज (16), RV. V. 73.
शतपत्र (17), MA. III. 13 (Pr) ; VU. IV. 2. (Pr).
सरोज (18), KS. IX. 17 ; MA. V. 3
सरोरुह (19), KS. IX. 27.
सहस्रपत्र (20), KS. VII. 62 ; RV. VII. II.
असितोत्पल (1) (blue lotus), KS. XVII. 35.
इन्दीवर (2), RV. VI. 64 ; ṚS. II. 12.
उत्पल (3), ṚS. II. 9, 15, III. 14, 24 ; KS. V. 35, VII. 20, IX. 26, IX. 56.
कुवलय (4), MD. II. 35 ; MA. IV. 10 ; ṚS. II. 22.
नीलोत्पल (5), ṚS. II. 2, 3. 17 ; KS. I. 46 ; AS. I. 17.
काञ्चनपद्म (golden lotus), KS. V. 19.

कोकनद (1) (red lotus), KS XVII 16
रक्तकुवलय (2), AS VI 18 (Pr)
सितपङ्कज (white lotus), RV XIII 54
सितोत्पल (another kind of white lotus), RS II 16
स्थलकमलिनी (land lotus), MD II 32
अम्भोजवन (1) (a group of lotuses or a lotus pond), KS XII 23
कमलाकर (2), KS II 29
कमलिनी (3), RV XIX II
नलिनी (4), KS IV 6
पद्माकर (5), KS VII 38
पद्मिनी (6), VU I 6 , MD II 19
मृणालिनी (7), RV XVI 7
कुड्मल (a bud), KS XI 18
कुसुम (1) (flower), RV IX 35 , VU I 8 , AS I 19, III 21 ,
MD II 7
पुष्प (2), KS I 44, VIII 72 , AS II 10
केसर (filament), KS VIII 76
बिस (1) (the fibrous stalk of a lotus), KS VIII 35
मृणाल (2), KS VI 68, RS III 4
मृणालिका (3), KS V 29
कुमुद (water lily), MD I 42, 60 , RV XVIII 3 , KS VII 73
कुमुद्वती (lily pond), RV VI 36
कन्दल (a white flower which appears very plentifully and all at once in the rainy season), RV XIII 29
कुन्द (a kind of jasmine), MD II 53 , RS IV 2 , KS XVII 27
कुरबक (the blossom of red amaranth) MA III 5
कुसुम्भ (safflower), RS I 24
केतक *(the flower of the Ketaka plant, Pandanus)*, KS VIII 58
जपा (the China rose), MD I 38.
नवमल्लिका (1) (jasmine), KS XVII 28
नवमालिका (2), KS AS II 8
मालती (3), VIA III (Pr) I
बन्धुजीव (a red flower which opens at midday and withers away the next morning), RS III 24 , RV XI 25 , KS VIII 40
बन्धूक (a red flower), RS III 25
शिरीष (a very delicate flower), KS I 41, V 4 , RV XVIII 45

FOOD

आमिष (flesh), RV II 59
नवनीत (butter), MA III 18 (Pr)
परमान्न (rice boiled in milk with sugar), VU II (Pr) 1
मत्स्यण्डिका (course sugar), MA III 5 (Pr)
मधु (honey), AS 11 10
मोदक (a sweet meat), VU III 6 (Pr)

FRUITS

पङ्कच्छिद्फल (a clearing nut called *Kataka*) MA II 7
बिम्ब (a fruit which, when ripe, becomes red), MA III 5, IV 14, RS II 12, KS III 67, MD II 28

GODS AND HEAVEN

अमर (god) (1), RV IX 4
देव (2), RV VI 59, XVIII 10
सुर (3), MA V II
अमृत (nector), KS I 45, RV III 26, X 48, MD II 32
अश्विन्[1] (a deity), RV XVIII 23
आखण्डल (Indra, the king of gods) (1), AS VII 28
तुरासाह (2), RV XV 40
पाकशासन (3), RV X I
पुरन्दर (4) RV XVII 79
पुरुहूत (5) RV XVI 5, 32
प्राचीनबर्हिस् (6), RV IV 28
बिडौजस (7), RV XIV 59
मरुत्पालयितृ (8), RV VIII 32
मरुत्वत् (9), RV III 4
वज्रधर (10), RV XVIII 21
वज्रपाणि (11), RV II 42
वज्रिन् (12), RV IX 24
वृषन् (13) RV X 52, XVIII 77, KS V 61
शतक्रतु (14), RV III 38
शतमख (15), RV IX 13
सहस्रलोचन (16) RV XI 43
हरिहय (17), RV IX 18
ऐरावत (Indra's elephant), RV XVII 32

1 The two phys c ans of the gods who are respresented as the sons of the sun by a nymph in the form of a mare

चक्रधर (3), RV XVI 55
चमूनेतृ (4), RV XIV 22
नगरन्ध्रकर (5), RV IX 2
महासेन (6), VU V 23
शरजन्मन् (7), RV III 23
षण्मुख (8), RVII XV 67
सेनानिन् (9), RV II 37
हरसूनु (10), RV XI 83
कृतान्त, (the god of death) (1), RV XV 21
यम (2), RV IX 24
कालरसना (Yama's tongue), KS XIII 42
यमजिह्वा (2), KS XVI 16
जलेश्वर (Varuna, the god of waters) (1), RV IX 24
पाशभृत् (2), RV II 9
वरुण (3), RV XI 53
पद्मा (the goddess of wealth) (1), RV VII 13
लक्ष्मी (2), RV VI 58, XII 26
श्री (3), RV IV 14, XI 47
पितामह (god Brahman), RV XV 60
प्रजापति (2), RV III 27
विधातृ (3), RV VII 25
अलका (the capital of Kubera), KS VI 37, RV IX 14
कल्पतरु (a celestial tree) (1), RV XVII 26
कल्पद्रुम (2), RV XVII 32
कल्पवृक्ष (3), KS VI 6, Vu V 19
सुरराजवृक्ष (4), RV XVI 79
पारिजात (one of the celestial trees) RV VI 6, X II
देवसेना (*army of gods*) RV VII 1
देवारण्य (the celestial garden) RV X 80
नाकनदी (the celestial river) (1), KS XI 26
सुरसरित् (2), RV II 75
स्वर्गापगा (3), KS XVII 28
पुण्डरीक (the guardian elephant of the south east quarter), RV XVIII 8
प्रमथ (the attendants on Siva), KS XIII 23

सुधर्मा (assembly of the gods), RV XVII 27
सुरगज (the elephant of Indra) (1), MD I 53,
KS III 76, RV V 75, X 86
सुरद्विप (2), RV XVI 3
स्वर्ग (heaven), KS VII 3

GRAIN

कलम (a sort of rice), KS V 47, RV IV 37
नीवार (wild rice), RV V 15
यव (barley), RV XIII 49, KS VIII 62
शालि (rice), RV XV 78, XVII 53
सस्य (grain), RV X 59 XVIII 2

HOUSE

अट्ट (a turret), RV VI 66
अर्गला (bolt), RV XVIII 4
कवाट (leaf or panel of a door), RV III 34
गृह (house), AS V 10
द्वार (door), RV II 21
भित्ति (wall), RV V 47
वदि (an elevated piece of ground), KS I 39, RV XII 93
सोपान (stairs) RV III 69, KS I 39

IMPLEMENTS OR ARTICLES

आतपत्र (umbrella) AS V 6
आत्मदर्श (mirror) (1), RV VII 68
आदर्श (2), KS IX 15
दर्पण (3), AS VII 32, RV XIV 37, MD I 60
उडुप (raft), RV I 2
दोला (swing), RV XIV 34
किलिञ्जक (a boiler in a shop), MA II 13 (Pr)
मञ्जूषा (basket), MA IV 7 (Pr)
मानदण्ड (measuring rod) KS I 1

INSTRUMENTS

अङ्कुश (hook), RV IV 39, XII 41
असि (sword), KS VI 36

कूटशाल्मलि (a fabulous cotton plant with sharp thorns with which the wicked are tortured in the world of Yama) RV XII 95
परिघ (iron club), MA V 2
फल (the head of an arrow), KS IV 25
शरासन (a bow), AS V 22
श्मशानशूल (a stake used for impaling criminals in a burning ground), KS V 73

JEWELS

इन्द्रनील (sapphire), RV XVI 69, MD I 48
पद्मराग (ruby), RV XIII 53
पुष्पराग (topasz), RV XIII 32
प्रवाल (coral) (1), KS V 34
विद्रुम (2), RV XIII 13 , RS VI 16
मणि (gem), VU II 21 , RV I 4, III 18, XI 59
महामणि (a brilliant gem), AS VI 6
मरकत (emerald), RS III 21
मुक्ता (pearl), MD II 46 , MA 1 6 , RS VI 7 , KS 1 44 , RV VI 28, IX 44, XVI 18, 62
रत्न (jewel) KS I 24, AS II 10, MD I 15, RV I 16, X 30, XI 68
वज्र (diamond), AS I 10
वैदूर्य (*cat's eye gem*) RS II 5

KING

इन्द्रशत्रु (the enemy of Indra, referring to Prahlāda), RV VII 35
नृप (king), RV XIII 7
पूरु (a king), AS IV 7
भगीरथ (a king), RV IV 30
सगर (a king), MA V 15 (Pr)
हलभृत् (Balarama), MD I 61
निधि (treasure), MA III I (Pr)
नेमि (ring), RV I 17
बन्दी (captive), KS II 52
युग (yoke), RV III 34 , KS II 18
रथाश्व (chariot horse), MA. V 14

स्मित (smile), RV. V. 70.
हसित (laughter), ṚS. VI. 23.
अध्वग (traveller), RV. X. 5.
अभ्यक्त (anointed with oil), AS. V. II.
आरंभ (begining), KS. VII. 70.
अशुचि (impure), AS. V. II.
एनस् (sin), RV. X. 39.
कलङ्करेखा (streak of rust), RV. XIII. 15.
कामिन् (lover), RV. XVI. 40.
चेतना (intelligence), RV. XVII. 1.
चेतस् (mind), MD. I. 44.
तस्कर (thief), KS. XV. 42.
तूल (cotton), AS. I. 10.
तैलबिन्दु (drop of oil), RV. XIV. 38.
नय (polity), RV. X. 86.
पिपासाकुलित (thirsty), KS. XII. 3.
प्रबुद्ध, (wakened), AS. V. II.
प्रमत्त (drunken), AS. IV. I.
प्रश्रय (modesty), RV. X. 70.
भाव (feeling), MA. I. 10.
बद्ध (bound), AS. V. II.
मनोरथ (desire), MA. I. 22 ; RV. VI. 72.
यशस् (fame), RV. II. 69, IV. 50.
रजस् (dust), RV. XII. 82.
रहस्य (secret), KS. VIII. 60.
वामन (dwarf), RV. I. 3.
विघ्न (obstacle), AS. I. 30.
विधि (religious act), RV. II. 23.
संसार (world), RV. XII. 60.
संस्कार (impression), RV. I. 20.
सामदान° (the four expedients), RV. XI. 55.
सिद्धि (success), XV. 74.

MOUNTAINS

अद्रि (1), (mountain) RV. XI. 41.
गिरि (2), RV. XI. 41, XIII. 14, XV. 23 ; VU. III. 3.

पर्वत (3), RV IV 40
भूधर (4), KS XIV 50, XVII 29
शृङ्गिन् (5), RV XII 80
शैल (6), RV V 46, XI 28, 45, XVI 26, KS XVI 30,
MD II 13
अद्रिराज (1), (the lord of mountains, Himalaya), RV VI 59,
XVI 70
गिरीन्द्र (2), KS XVII 11
तुषाराद्रि (3), KS XIV 12
प्रालेयशल (4), KS XII 15
शिखरीन्द्र (5), KS XII 52
हिमाद्रि (6), RV XIV 3
इन्द्रनीलाचल (a blue mountain), KS XIV 7
कनकाद्रि (a golden mountain) KS XII 25
कैलास (a mountain), RV II 35, KS VII 37,
UV III 9 (Pr)
महेन्द्र (a mountain), RV VI 53
मेरु (a golden mountain) (1), KS IX 24, RV I 14
सुमेरु (2), RV V 30, KS XII 9
लोकालोक (a mountain) RV I 67
विन्ध्य (a mountain), RV XII 31, XIV 8
अद्रिशृङ्ग (mountain peak) (1), KS XVII 51
गिरिशृङ्ग (2), KS XIV 6
अधित्यका (table land), RV II 29
कटक (the ridge of a hill), KS VII 52
कानन (*forest*), RV XVIII 37
नगोत्सङ्ग (a horizontal level at the side of a mountain),
RV VI 3
वनस्थली (glade), RV XV 66
शिला (stone), RV XI 18, XVIII 17, KS VI 51
स्फटिक (crystal), KS XIV 5, MD I 53
चन्द्रकान्त (moon stone),[1] VU V 11
सूर्यकान्त (sun stone),[2] RV XI 21, AS II 7

---

1 It is a crystal like stone famous in Sanskrit poetic literature, which is supposed to dissolve under the influence of the moon

2. Supposed to possess fabulous properties as giving out heat when exposed to the sun.

ORNAMENTS AND SCENTED COSMETICS

अञ्जन (collyrium), RV. XI. 41 ; MD. V. 61 ; KS. X. 16, 30 ; ṚS. I. 11, II. 2, III. 5.
कालागरु (black aloe), RV. XIII. 55.
कुङ्कुम (saffron), VU. VI. 36.
गोरोचना (1), (yellow pigment), VU. X. 19.
रोचना (2), RV. III. 64.
तिलक (a mark on the forehead), RV. XII. 41, MA. V. 5.
निष्क (an ornament for the neck), KS. V. 49.
मुक्तायष्टि (1), (a necklace of pearls), RV. XIII. 54.
मुक्तावली (2), RV. XIII. 48.
स्रज् (garland), AS. VII. 24.
हारगुलिका (pearls of a necklace), RV. V. 70.

PLANTS

CREEPERS

लता *(1), (creeper)* KS. VI. 54, VI. 13, VI. 21, XI. 26 ; RV. III. 7, XI. 54 ; VU. III. 14.
व्रतती (2), RV. XIV. I. ⁻
अष्टापदवल्ली (a kind of creeper), KS. XII. 18.
कुन्दलता (jasmine creeper), MA. III. 8.
माधवी (a spring creeper), AS. III. 7.
मालती *(another kind of jasmine creeper),* ṚS. III. 18.
लवली (a kind of creeper), VU. V. 8.
विषवल्ली (a poisonous creeper), RV. XII. 61.
श्यामा (a beautiful creeper), MA. II. 6; MD. II. 44; ṚS. III. 18.

GRASS

काश (a kind of grass), RV. VI. 17.
शर (reed), RV. XIX. 26.
शरकाण्ड (the stem of Śara), KS. VIII. 74, MA. III. 8.
शष्प (young grass), MD. I. 33.

PLANTS

ओषधि (herb), RV. VIII. 54, X. 66.
कदली (plantain), RV. XII. 96, KS. I. 36, MD. II. 36.
फलिनी (a plant), KS. VIII. 61.
महौषधि (a sensitive plant), KS. I. 30.

TREES

तरु (1), (tree) MA. I. 8.
द्रुम (2), RV. X. 49, XVII. 44 ; KS. II. 22.
पृथिवीरुह् (3), RV. VIII. 9.
वृक्ष (4), RV. I. 69, X. 5 ; KS. V. 22.
अशोक (a tree with magnificent red flowers), VU. IV. 61, V. 3 ; M. A. III. 5.
आम्रशाखिन् (1), (mango tree) KS. XII. 23.
चूत (2), RV. VII. 21 ; KS. VI. 2.
सहकार (3), RV. IV. 7, VI. 69 ; MA. IV. 13 ; KS. VIII. 78.
कदम्ब (a tree with orange-coloured fragrant blossoms), RV. XV. 99 ; KS. III. 68.
चन्दन (1), (sandal tree), RV. X. 42, XI. 64 ; AS. IV. 18 (pr.).
मलयद्रुम (2), RV. XII. 32.
देवदारु (pine), KS. VI. 51.
प्लक्ष (Indian fig tree), RV. VIII. 93, XIII. 71.
बकुल (a tree which is said to put forth blossoms when sprinkled with water from the mouths of lovely women), RV. XIX. 12.
लोध्र (a kind of tree), RV. II. 29, III. 2.
वेणु (bamboo) RV. XII. 41.
शमी (a tree possessing a very tough hard wood supposed to contain fire), RV. III. 9 ; AS. IV. 4.
सप्तच्छद (a kind of tree), Alostonia Scholaris, RV. V. 48.
साल (a valuable timber tree), RV. I. 13.
कण्टक (thorn), AS. VII. 3.
किसलय (1), (foliage), MA. III. 12, 18, IV. 17 (pr.); RV. IX. 42, XIX. 17 ; AS. I. 19, II. 10, IV. 5, V. 13.
पल्लव (2), MA. III. 11 ; KS. IV. 34 ; AS. VI. 20 ; RV. I. 80, II. 15, VII. 21, X. 8.
प्रवाल (3), RV. VI. 12.
दल (1), (leaf), KS. XVII. 32.
पत्र (2), MD. II. 13.
पलाश (3), RV. IX. 51.
बीजाङ्कुर (sprout of seed), KS. III. 18.

विटप (young branch of a tree), RV. IX. 63; X. 11; AS. I. 19.
स्तबक (bunch), RV. XIII. 32.

RELIGIOUS PERSONS AND THINGS

अत्रि (a sage), VU. V. 21.
अध्वर (sacrefice), RV. I. 31.
आचारलाज (customary fried rice),[1] RV. II. 10
ऊरुजन्मन् (born from the thigh of a sage called Aurva), MA. V. 17.
दक्षिणा (a fee or present to the officiating priest) RV. I. 31.
तपस (penance), KS. VI. 11.
धर्म (duty), RV. I. 13, VIII. 16, XI. 35, XV. 96; KS. II. 51.
यजमान (one who performs a sacrifice), KS. VI. 28.
योगिन् (a contemplative saint), KS. XVII. 47.
शेषा (the remains of flower or other things offered to a deity), KS. III. 22.
श्रद्धा (faith) RV. II. 16.
संयमिन् (a saint who subdues his passions) RV. IV. 60.
सिद्धाश्रम (hermitage, 'a hermitage of the blest') RV. VI 46
स्वस्तिवाचनिक (sweetmeat offered to a Brahmin for invoking bleeings) VU. II 12 (Pr).
स्वाहा (an exclamation used in making oblations to the gods) RV. I. 55.

SKY

अन्तरिक्ष (1), (sky), RV. XVI. 83.
आकाश (2), RV. XIII. 2.
दिव् (3), RV. III. 12.
द्यो (4), RV. II. 75.
नभस् (5), *RV. VIII. 15, XVIII. 6, 57.*
व्योमन् (6), RV. XIX. 51; RS. III. 21.

TIME

अहन् (1), (day), RV. VII. 24.
दिन (2), RV. VII. 60.

1 It was a custom to place young maidens along the royal route with flowers and fried rice etc. to be showered on a king

दिवस (3), RV X 9, 83, AS III 9
अहस्त्रियाम (day and night) KS VII 78
क्षणदा (night) (1), RV VIII 74
क्षपा (2), RV II 20, XI 15
तमिस्रा (3), RV V 13
त्रियामा (4) RV VII 24, KS VII 21, 26
रात्रि (5), VU I 9
विभावरी (6), RV XVII 35, KS V 44, MA IV 16, V 7
शर्वरी (7), RV III 2
अन्धकार (darkness), (1),KS XVII 41
तमस् (2), RV X 38
दिनान्त (close of the day) RV XVI 11
सन्ध्या (twilight), RV I 80, II 20, XIII 64, XVI 58, KS I 4
ऋतु (season) RV X 80
तोयदागम (rainy season), RV XI 8
दर्श (new moon) RV XIV 80
नभस् (a month in the rainy season) RV XVIII 6
मधु (spring), RV IX 48
वर्षात्यय (*termination of rains*), RV XIII 77
शरद् (autumn), RV XII 79, KS VII 73

WATER

अम्भस् (1), (water), KS II 25, VII 84
पयस् (2), KS V 5
सलिल (3), KS VII 73, MA V 6 (Pr)
अवश्याय (dew) VU II I (Pr)
तुषार (snow), KS XII II RS I 6, IV 2
आवर्त (whirlpool), RV XVI 63
ओघ (flood) KS III 6, VII 53.
कुल्या (channel) RV XII 3
कूप (well) AS V 22 (Pr)
जलाशय (1), (pond), KS XII 39
सरस् (2), RV VI. 85, KS VIII 37
मानससरस् (a particular lake), KS VIII 64
ह्रद (3), RV I 72, VII 30
पल्वल (puddle), RV XIX 51

प्रवाह (stream) (1), VU III 8
स्रोतस् (2) VU II 5, AS II 17

OCCEAN

अकूपार (1), (ocean), KS III 48
अम्बुधि (2), KS XIV 18
अम्बुराशि (3), RV IX 82 , KS III 67
अर्णव (4), RV I 16, III 30, III 59, IV 53, X 3, 26, 85
उदधि (5) RV III 17, VIII 8, X 30, 34, XII 36
उदन्वत् (6), KS VII 72 , RV VII 19, XVI 27
ऊर्मिमालिन् (7), RV V 61
पयोधि (8), KS XV 9
समुद्र (9), RV III 28, X 82
सलिलनिधि (10), MA I 11
सागर (11), RV I 2, IX 17, XVIII 4 , KS VIII 16
क्षीरनिधि (1), (ocean of milk), RV I 12
क्षीरोद (2) KS VII 26
ऊर्मि (1), (wave), RV VII 54
क्षीरोर्मि (waves of milk), RV IV 27
तरङ्ग (3) RV VI 26, RS III 17, VU IV 52
भङ्ग (4), RV XVI 63
वीचि (5), RV XI 8, MD II 44
फेन (*foam*), KS IX 4

RIVERS

आपगा (1), (river) RV IX 17
नदी (2), RV III 28, XI 58, XII 35, XVII 41 , KS IV 44, V II 20 (Pr)
निम्नगा (3), RV VIII 8 , KS VIII 53
सरित् (4), *KS VII* 21 , *MA III* 6
सिन्धु (5) RV IV 35 , AS V 21, KS V 85
स्रोतोवहा (6) RV VI 51 , AS VI 16
गङ्गा (1), (*Ganges*) RV IV 30 , X 37, XV*II* 14 , *VU I* 9, V 22, VII 41
जह्नुकन्या (2), RV VI 84
जाह्नवी (3), RV X 69, KS VIII 82

त्रिमार्गा (4), KS. I. 28.
त्रिस्रोतस् (5), KS. VII. 15.
यमुना (the river Jamnā) VU. II. 14 ; MD. I. 53.
शोण (a river), RV. VII. 36.
0 सरस्वती (a river), RV. III. 9.

WIND

नभस्वत् (1), (wind), RV. IV. 8.
पवन (2), RV. III. 30.
पवमान (3), RV. VIII. 9.
मारुत (4), RV. II. 34.
वायु (5), RV. X. 82, XVI. 25.
वात्या (whirl-wind), RV. XI. 16.

WOMEN

अबला (1), (woman), RV. V. 67.
नारी (2), RV. XVI. 41, KS. KS. XIII. 36.
वधू (3), RV. VIII. 7.
वनिता (4), RV. IX. 38.
स्त्री (5), RV. IX. 37, XI. 51, RS. III. 7.
कन्या (virgin), RV. V. 38.
कामिनी (a loving woman) RV. IX. 69.
दयिता (a beloved wife), RV. V. 64.
नववधू (1), (a newly married girl), RS. VI. 19.
नवोढा (2), KS. VIII. 73.
पौरकन्या (city-maidens), RV. II. 10.
रजस्वला (a woman in her monthly course), RV. XI. 60.
[illegible] (a lovely woman), RS. II. 5.
जननी (mother), RV. II. 61.
दम्पति (man and wife), RV. XVI. 45.
दक्षसुता (the daughter of Dakṣa), RV. III. 3
मैथिली (Sītā the wife Rāma), MD. II. 40.
शर्मिष्ठा (the wife of Yayāti), AS. IV. 7.
स्नुषा (daughter-in-law), RV. VIII. 14.
